

Miskolci Egyetem

Állam-és Jogtudományi Kar

Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

SZAKDOLGOZAT

**A javítóintézetig vezető út; Élet a Debreceni javítóintézetben, és ami utána
következik**

Konzulens:

Csemáné Dr. Váradi Erika

Szerző:

Tóth Rea

J1ZZT0

Miskolc

2019.

University of Miskolc
Faculty of Law
Department of Criminal Law and Criminology

THESIS

Way to the Detention; Life in the Debrecen detention centre; and what comes after

Consultant:

Csemáné Dr. Váradi Erika

Author

Tóth Rea

J1ZZT0

Miskolc

2019.

Tartalomjegyzék

Előszó	6
Bevezetés	6
1. A javítóintézetig vezető út: a fiatalkorúak bűnelkövetővé válásának lehetséges okai.....	7
1.1 Veszélyeztetettség	7
1.2 A veszélyeztetettséget megszüntető intézkedések: tapasztalatok szakellátásban nevelkedettektől-avagy élet a lakásotthonokban	9
1.3. A gyermekvédelmi észlelő és jelzőrendszer működése és működtetése.....	10
1.3.1 A gyermekvédelmi észlelő és jelzőrendszer működésének jogszabályi keretei	11
1.3.2.A gyermekvédelmi észlelő és jelzőrendszer működésének gyakorlati tapasztalatai	14
2. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása	15
2.1 A fiatalkorúak büntetőjogának történeti fejlődése hazánkban	15
2.2 Fiatalkorú bűnelkövetők, mint „speciális csoport”	17
2.2.1.A belátási képesség és a korhatár dilemmája a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában	18
2.2.2 Az Új BV. Kódex különös tekintettel a fiatalkorú bűnelkövetőkre	20
3. Élet a Debreceni Javítóintézetben.....	21
3.1 A Javítóintézet szakmai feladata és törvényben meghatározott működése az alapító okirat és az SZMSZ alapján.....	21
3.2 A javítóintézeti nevelés célja, alapelvei, helye a gyermekvédelmi intézmények rendszerében-a szakmai program alapján.....	23
3.2.1 javítóintézeti nevelés végrehajtása a Debreceni Javítóintézetben.....	23
3.2.2 A fiatalkorúak befogadása és elhelyezése az intézményen belül	26
3.2.3 Javítóintézeti statisztikákXXX	27
3.3 Reszocializáció a Debreceni Javítóintézetben	29
3.3.1 A kapcsolattartás szabályai.....	34
3.3.2 Jutalmazás és fegyelmezés	36
3.3.3 Oktatás és képzés.....	39
3.3.4 Munkafoglalkoztatás	40
3.4 Szabadítás a javítóintézetből: Ideiglenes elbocsátás, elbocsátás	41
4. És ami utána következik: után követés, utógondozás	43
4.1 Utógondozói ellátás.....	43
4.2 utánkövetés a szakemberek tapasztalatai alapján	45
4.3 És ami utána következik: a fiatalok jövőbeli céljai a várható szabadulás után	47
5. Záró gondolatok	49
5.1 Összegzés.....	49
5.2 Megoldási lehetőségek a felmerülő problémákra.....	51
5.3 Fennmaradó nyitott kérdések	52

Mellékletek.....	54
Felhasznált Irodalmak:.....	57
Jogforrások:.....	59
Felhasznált intézményi dokumentumok:	60

*„A javítóintézetbe kerülő fiatalok, bizonytalan, félelemmel teli és csalódott állapotukban bezárkóznak,
és az általuk létrehozott saját világukban beszűkülten, már nem találják a kiutat.
Befogadásukkor végső állomásként állunk velük szemben. Feladatunk a rájuk fordított figyelem, ami
megelőző életútjukban hiányjeles.”*

(Nagy Kálmán igazgató, Debreceni Javítóintézet)

Előszó

Mindenekelőtt köszönettel tartozom, a Debreceni Javítóintézet szakembereinek, elsősorban Dr. Magyarai Katalinnak, aki tereptanáromként végigkísérte és segítette a szakdolgozatomhoz szükséges interjúk és kérdőívek elkészítését. A Javítóintézet munkatársainak segítőkészsége-látássérültségem ellenére-példamutató volt.

A munkatársakkal elkészített kérdőívek magas szakmai színvonalat tükröztek és nagyban előremozdították a szakdolgozatom szakmai minőségét, melynek gerincét a javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalokkal készített interjúk képezik. A fiatalok segítőkészsége, őszintesége és érdeklődése tette lehetővé lényeges információkban gazdag interjúk megszületését. Végül, de nem utolsósorban szeretném Csemáné Dr. Váradi Erika konzulensem lelkiismeretes munkáját megköszönni.

Bevezetés

Dolgozatomat a Debreceni Javítóintézetéről írom. A javítóintézet bemutatásán keresztül szeretnék rávilágítani a javítóintézeti nevelésig vezető útra, és az intézetből való kikerülés lehetőségeire. Témám kiválasztását a gyermekvédelmi rendszer ihlette, melyben én magam is másfél évet dolgoztam jelzőrendszeri felelősként. A munkám során komplex rendszerbeli nehézségekbe ütközve rájöttem, hogy fontos feltérképezni a javítóintézeti nevelésben részesülő fiatalok életelözményeit, a javítóintézeti nevelés negatív és pozitív hatásait, valamint azt is fontos megvizsgálni, szabaduláskor hova kerül vissza a fiatal. E célok megvalósítása során lehetőségem volt 20 interjút elkészítenem javítóintézeti nevelt fiatalokkal, amelyekkel az életelözményeket és a szabadulás utáni lehetőségeket is fel tudtam térképezni. A terjedelmi korlátokra tekintettel először a bekerülés lehetséges okait, a

gyermekvédelem bizonyos területeit, főként a lakásotthoni nevelést, és a javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalok tapasztalatait mutatom be. Ezeket részben meghatározza az, ahogy igazságszolgáltatás működik, így fontos fiatakorúakra vonatkozó önálló büntető-eljárásjogi szabályok, illetve a törvényi változások gyakorlati eredményességének áttekintése. A Debreceni Javítóintézet részletes bemutatása magában foglalja a befogadástól a szabadításig terjedő folyamat egészét, a javítóintézeti nevelés akadályozó tényezőit, és nehézségeit, csakúgy, mint a felmerülő problémákra adható alternatívákat.

1. A javítóintézetig vezető út: a fiatakorúak bűnelkövetővé válásának lehetséges okai

Az intézetbe érkezés egy bűnöző életút esetén, „csak” egy állomás. A fiatalok életében jelenlévő rizikótényezők azonban már a bekerülést megelőzően is jellemzik a fiatal életét, ezért ezek felismerése -és kezelése- komoly eszköz lehet a megelőzésben.

A gyermekbűnözést nagyban befolyásolja a családok diszfunkciós működése és az iskolai környezet, a javítóintézetig vezető út feltérképezése, az okok vizsgálata ezért is fontos.

1.1 Veszélyeztetettség

Egy gyermek veszélyeztetett, ha testi, lelki, érzelmi értelmi és erkölcsi fejlődése veszélyeztetve van, valamint elhanyagolás, súlyos elhanyagolás és bántalmazás éri. A veszélyeztetettség bármely formájára a gyermek minden esetben más-más módon reagál, mely viselkedési formák megnyilvánulásai eltérőek lehetnek.

A szülői nevelői attitűdök a meleg engedelkeny, hideg engedelkeny, meleg korlátozó, és hideg korlátozó, melyek közül a hideg engedelkeny és hideg korlátozó nevelési formák agressziót és antiszociális viselkedést válthatnak ki a gyermekekből. A személyiség harmonikus kialakulása, fejlődése szempontjából négy fontos szülői-nevelői tényező meghatározó jelentőségű. Ezek a következők:

- a gyermek iránti szeretet és bizalom;
- a biztonságnyújtó, követelményeket és oltalmat egyaránt biztosító szülői magatartás;
- a szülők összehangolt és egyetértő nevelésmódja;
- a nevelésmód nyitottsága, gyermek személyiségéhez igazított rugalmassága

A megküzdési stratégiák, a szocializáció, ezen belül is elsősorban a családi szocializáció során alakulnak ki. A családi szocializációs hatásokban keletkező zavar a személyiségfejlődés zavarához vezethet.¹ A gyermek megfelelő szocializációs fejlődésében nagy szerepet játszik a szülő reakciója a gyermek önállósodási törekvésére, mely önbizalmat vagy bizonytalanságot eredményez. A családi szocializáció tehát egy önszabályozó rendszerből áll, saját szabályokkal melyeknek tartani kell a belső egyensúlyt, és alkalmazkodni kell új helyzetekhez, mind ezek az élet más területein lévő társas kapcsolatokat, a családon kívüli szocializációs mintákat adják a gyermekeknek. A veszélyeztetettség megnyilvánulásainak tehát a családon belül és a családon kívül is számos formája van, pl. a testi és lelki bántalmazás az iskolai környezetben is megnyilvánulhat. Az iskolai zaklatások, kiközösítések is fontos szerepet játszanak a fiatal lelki fejlődésében. Az életszakaszok során létrejövő változások, akár válás, vagy költözés is okozhatnak a fiatalokban érzelmi töréseket. Értelmi veszélyeztetettség alatt értendő az a szülői viselkedési forma is, amikor nem biztosítja gyermeke számára a meghatározott fejlesztési foglalkozásokat. A veszélyeztetettség fogalma alatt általában a fizikai bántalmazást értjük, hol ott a gazdasági kizsákmányolás, a gyermek személyi szabadságának korlátozása, vagy pl. egy szülők közötti nemi erőszak létrejötte, úgy, hogy a gyermek jelen van, ugyanúgy veszélyeztetés.

„Az ember személyiségfejlődése során ebben az életkorban a legerősebb és leginkább kockázatvállaló, viszont ilyenkor legbizonytalanabb a helyzete. A 14-18 évesek már elszakadnának a szülőktől, életüket sok szempontból maguk irányítják, és törekszenek arra, hogy előbb-utóbb saját lábukra álljanak. Azonban a családi háttér, a szülőkhöz való kötődés, illetve az iskola kapcsolatok ebben az életkorban is óriási szerepet játszanak, és nagyban befolyásolják a későbbi életpálya alakulását.”²

Más szerzők, például Czenczer Orsolya³ a fiatakorúak bántalmazó családi hátterek és a jogerős ítéletüket töltők viselkedéseinek összefüggéseit vizsgálva állapítottak meg kapcsolatot, melynek létét a 20 javítóintézeti nevelt fiatallal elkészített interjúim eredményei is alátámasztják.

A megkérdezettek átlag életkora 17 év volt, ebből a legfiatalabb 15, a legidősebb nevelt 20 éves volt. Az elvégzett általános iskolai osztály a 7. osztály volt átlagban, melyből a legalacsonyabb iskolai végzettség az 5.- a legmagasabb 11. osztály volt. A megkérdezettek csupán fele rendelkezett 8 általános iskolai bizonyítvánnyal.

¹ Bagdy Emőke (1986): *Családi szocializáció és személyiség zavarok* Budapest, Tankönyv Kiadó

² Bolyki Orsolya, Sárík Eszter (2014): A fiatakorú elkövetők gyermekkor- az elkövetővé válás előzményei Budapest, OKRI, Kriminológiai Tudományok 42. 327-352 o.

³ Czenczer Orsolya (2014): *Veszélyes fiatalok vagy fiatalok veszélyben?* Budapest, NKE

20 fogvatartott fiatalból 12 került be szakellátásból, lakásotthonból az intézménybe.

Csupán egy fiatal nyilatkozott úgy, hogy még nem próbálta ki a drogot, a többiek túlnyomó részt a kábítószeres használatát és a függőséget nevezték meg az egyik okként, amiért a javítóintézetbe kerültek. A másik fő ok a rossz családi háttér és a baráti kör, valamint 3 fiatal számolt be szülők haláláról. A család anyagi helyzete minden esetben felmerült, mint probléma.

Az interjúim során mindezek feltérképezése mellett megfogalmazódott bennem az a lényeges kérdés is, hogy volt-e már a fogvatartottak családjában korábban valaki börtönben.

A következő eredményt kaptam:

20 fiatalból 14 fogvatartott fiatal számolt be arról, hogy volt már korábban családtagja börtönben, ebből 5 elítéltnek több családtagja is volt, 2 fiatalnak pedig a testvére az interjú idején is javítóintézetben volt.

1.2 A veszélyeztetettséget megszüntető intézkedések: tapasztalatok szakellátásban nevelkedettektől-avagy élet a lakásotthonokban

A szakellátásba kerülés-így a lakásotthoni elhelyezés célja többek között a veszélyeztetettség elkerülése, megakadályozása. Ennek sikeressége nagymértékben attól függ, hogy az érintett fiatalok hogyan élik ezt meg. Ezért a kutatásomba bevont 12 lakásotthonban nevelkedett gyermeknél rákérdeztem a napirend szigorára, a negatív és pozitív tapasztalataikra, a társas kapcsolatok kialakulására-mind a többi lakásotthonban lévő fiatallal csakúgy, mint a nevelőkkel kialakított kapcsolataikra.

V.D.17 éves, fél évet töltött Berettyóújfaluban lakás otthonban, így emlékezik:

„A baráti kör csak a drogozás miatt volt jó. Mivel nem volt szigor, legalább is én nem tartottam be, így jó volt. Bizalmi kapcsolatot nem akartam az ottaniakkal, csak a közös drogozáshoz voltak haverok, mert ott rengeteg volt a drog. Jónak azért mondanám, mert nem tudtak velem mit kezdeni, azt csináltam, amit csak akartam, többször is megszöktem.”

V.A. 17 éves szintén a féléves tapasztalatai alapján a fentieket támasztotta alá.

T.K. 15 éves, elmondása szerint 9 éves kora óta járja a lakásotthonokat, a következőkre emlékszik:

„Szerettem, mert csavaroghattam, drogozhattam. A nyírbátori lakásotthonban voltak barátaim, is a nevelőkkel is jóban voltam eleinte, szigor nincs ott, szöktem is párszor.”

L.R. 18 éves, 8 évig volt a Tiszadobi lakásotthonban, a következőket mondta:
„Nem volt szigor, engem nem volt, aki megállítson! Többször szöktem, de a nevelőm anyám helyett anyám volt.”

L.A. 16 éves, szintén Tiszadobon volt, hasonló dolgokat mesélt:
„1 évet voltam ott, szerettem, ott van a Tisza, sokat bográcsoltunk. Ott mindenki drogozik, voltak ott barátaim a nevelőkkel is jóban voltam, de a drogok mindent tönkretettek.”
J.R. 16 éves, két évet töltött Tiszadobon hasonló tapasztalatokkal.

B.B. 17 éves, egy évet töltött el a Nyírbátori lakásotthonban, a következőket mondta:
„A nevelők jók voltak, lelkileg nem jó, nincs szigor. Van ott romatelep ott megláttam, hogy mitől kell a fiatalságnak óvakodni. Nem volt ott jó. Rossz ott az iskola, az ottani gyerekekkel és nevelőkkel nem alakítottam ki bizalmi kapcsolatokat, rossz volt, sokszor szöktem.”

A fiatalok tapasztalatai szerint a szigor hiánya a kábítószerhez való hozzájutás lehetősége és a kábítószer közös használata (12 megkérdezettből 12 drogozott) nagyban befolyásolta a lakásotthonokban nevelkedett fiatalok előéletét. Olyannyira, hogy a mindegyikük a lakásotthoni körülményeket tartotta oknak, amiért javítóintézetbe került. Amikor elmondták, hogy jó volt ott, ők saját maguk fogalmazták meg, hogy mit értenek ezalatt: társra lettek a züllésben, drogozásban, és csupán ez jelentette a „jóság” tartalmát. Ezek a tapasztalatok annak ellenére egységesek, hogy a 12 megkérdezett lakásotthonban nevelkedett fiatalból 4 érkezett Tiszadobról, 2 Berettyóújfaluból, 3 Nyírbátorból, míg 1-1 fő Kisújszállásról, Miskolctapolcáról és Hajdúnánásról is érkezett.

Kérdés tehát, hogy a szakellátás, (lakásotthonok), mint a veszélyeztetettség megszüntetésére intézményesült eszköz valóban a gyermek veszélyeztetettségét kezeli, vagy a korábban már megindult prekriminális cselekmények sokaságát erősíti és újratermeli súlyosabb bűncselekmények elkövetésére?

1.3. A gyermekvédelmi észlelő és jelzőrendszer működése és működtetése

A veszélyeztetettség feltárása és a mihamarabbi-azaz a korai probléma felismerés-kiemelt feladatként rendelődik hozzá a jelzőrendszeri felelős és tanácsadó munkájához.

A jelzésre köteles szervek kötelezettségeikre való felhívása, a jelzési kötelezettség tartalmáról, a jelzés módjáról való tájékoztatása a jelzőrendszeri felelős feladata. Ennek

hatékonyaságát, a jelzések további kezelésének eredményességét is méri az általa készített heti jelentés. Amennyiben úgy ítéli meg, hogy a rendszer nem működik kellően, esetmegbeszélést szervez, illetve koordinálja a különböző intézmények és szervezetek együttműködését. Konkrét jelzés nem megfelelő kezelése okán esetkonferenciát hívhat össze.

A jelzőrendszeri felelős és tanácsadó egy-egy illetékességi területen, tehát kiemelkedő szerephez jut a veszélyeztetettséggel szembeni hatékony intézményi fellépés megteremtésével. Erre egyéb lehetőségek – és egyben kötelezettségek is – a rendelkezésére állnak. Az általa szervezett témaspecifikus szakmaközi beszélgetések lehetőséget teremtenek a jó gyakorlatok megismerésére, míg az éves szakmai tanácskozás – melyre egyébként a jelzőrendszeri tagok megküldik éves jelentésüket – nem csak az összegző áttekintést, a visszajelzést, a javaslatok továbbítását szolgálja, de alapját adja a következő időszak munkáját meghatározó éves jelzőrendszeri intézkedési terv elkészítésének is.⁴

1.3.1 A gyermekvédelmi észlelő és jelzőrendszer működésének jogszabályi keretei

A jelzőrendszeri felelős és tanácsadó által koordinált jelzőrendszer működésének célja; a problémák időben történő felismerése és azok mihamarabbi enyhítése, megoldása.

Az észlelő és jelzőrendszer tagjait A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXX. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (továbbiakban Gyvt.) 17. §- a), valamint a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló az 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról (továbbiakban Szt.) határozza meg. Eszerint jelzőrendszeri tagok:

- a) Az egészségügyi szolgáltatást nyújtók, így különösen a védőnői szolgálat, a háziorvos, a házi gyermekorvos,
- b) A személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók,
- c) A köznevelési intézmények,
- d) A rendőrség,
- e) Az ügyészség,

⁴ 1997. évi XXXI. Törvény a gyermekvédelméről és a gyámügyi igazgatóságáról

- f) A bíróság,
- g) A pártfogó felügyelői szolgálat,
- h) Az áldozatsegítés és a kárenyhítés feladatait ellátó szervezetek,
- i) A menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása,
- j) Az egyesületek, az alapítványok és az egyházi jogi személyek,
- k) A munkaügyi hatóság,
- l) A javítóintézet,
- m) A gyermekjogi képviselő.

A jelzőrendszer tagjai kötelesek jelzéssel élni a gyermekek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgálatnál, valamint hatósági intézkedést kezdeményezni a gyermek bántalmazása, ill. súlyos elhanyagolása, vagy más egyéb súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén. A jogszabály a jelzőrendszeri tagok számára kölcsönös együttműködés és tájékoztatási kötelezettséget ír elő. A szakmai együttműködés az észlelő és jelzőrendszer eredményes együttműködésének elengedhetetlen feltétele. Fontos, hogy az abban résztvevők tisztában legyenek saját feladataikkal, felelősségükkel, és egymás szakmai tudásában bízva, egymásra támaszkodva, közösen meghatározott feladatelosztásban végezzék el a vállalt feladataikat a gyermekek érdekében.

A **jelzőrendszeri tagok** a veszélyeztető tényezők esetén, **saját eszközeik segítségével törekednek** a káros hatások megelőzésére, ellensúlyozására. Amennyiben azt tapasztalják, hogy a családban a veszélyeztetettség megelőzéséhez vagy megszüntetéséhez külső segítségre van szükség, jelzéssel élnek a család- és gyermekjóléti központ felé.

A jelzőrendszeri tagnak a jelzését úgy kell megírnia, hogy abból kiderüljön a veszélyeztetettség oka. Amennyiben a jelzésben szereplő felnőtt vagy gyermek érdekében azonnali intézkedés szükséges, arra a jelzőrendszeri tagnak haladéktalanul külön is fel kell hívnia a figyelmet. A jelzésnek lényegre törőnek, problémára fókuszálnak kell lennie.

A jelzést követően a jelzőrendszeri tagok, és a család-és gyermekjóléti központ folyamatosan konzultálnak arról, hogy ki milyen segítséget tud nyújtani a gyermek, család számára a veszélyeztetettség megszüntetése érdekében. A gondozási folyamat során a család- és gyermekjóléti központ tájékoztatást kérhet, és szükség szerint kér is a jelzőrendszeri tagoktól, a családdal, gyermekekkel napi kapcsolatban álló személyektől, a család, a gyermekek helyzetéről.

A hatékony beavatkozás érdekében a család- és gyermekjóléti központ esetmegbeszélést hívhat össze

A **család védelme** nem csupán a jelzőrendszer szereplőinek, hanem tágan értelmezve minden családdal hivatásszerűen foglalkozó szakembernek és a család sorsát szemlélő, ellátó személynek feladata, felelőssége.

Annak érdekében, hogy a támaszra, ösztönzésre és segítségre szoruló gyermekek és családjaik megkapják a számukra szükséges, megfelelő mértékű, szintű és színvonalú segítséget az adott helyen, minden érintett, a gyermekkel és családdal kapcsolatban lévő személy, intézmény aktív közreműködése elengedhetetlen. **A jelzőrendszer minden tagja személyes felelősséggel tartozik jelzés megtételéért.**

Ezeket az elvárásokat tükrözik vissza a **jelzőrendszer működésének, működtetésének általános és különös alapelvei.**

általános alapelvek	különös alapelvek
• Szakmai szabályozottság elve - jelzőrendszer működtetése (kötelező feladat) • Információk felelős kezelésének elve – figyelemmel kísér, nyilvántart, intézkedik. • Egyéni szükségletek figyelembe vételének elve – az egyén szükségleteinek megfelelő intézkedést tesz. • Komplexitás elve – az egyén érdekében eljáró valamennyi szakemberre vonatkozik. • Kötelezőség elve - kötelező együttműködés a jelzés után is. • Objektivitás elve - személyes kapcsolatok nem befolyásolhatják. • Szakmai felelősség elve - a jelzőrendszeri feladat ellátása nem múlhat egyéni választásokon (szankciók).	• Az egyén szakmai felelősségének elve: Súlyos esetben minden szereplőnek azonnali feladata elősegíteni a rossz bánásmód megszüntetését. • Együttműködés elve: A család- és gyermekjóléti központ feladata esetkonferenciát összehívni, ha a hozzá beérkező, a gyermek veszélyeztetettségét jelző jelzés gyermekkel szembeni rossz bánásmódról szól. • Felelősség elve: Kiskorú veszélyeztetése büntett elkövetésének gyanúja esetén a gyanút észlelő feladata (a gyermekjóléti szolgáltatón kívül) hatósághoz is fordulni – így elősegítve a rossz bánásmód mielőbbi megszüntetését. A járási gyámügyi osztály feladatai között külön nevesítve van a kiskorú veszélyeztetése miatti feljelentés megtétele. • Kompetencia határok betartásának elve: Sem a rossz bánásmód súlyos esetét észlelőnek, sem a hatóságnak nem feladata a nyomozás! A jelzőrendszer, illetve a hatóság feladata ilyenkor a feljelentés megtétele. • Írásbeliség elve: A gyermekkel kapcsolatos rossz bánásmód, illetve bántalmazás azonnali jelzését (telefonos, szóbeli, elektronikus stb.) követően minden esetben elengedhetetlen a jelzőrendszeri tag által megküldött írásbeli feljegyzés, amely a problémát konkrétan és körültekintően tartalmazza. A jelzést fogadó szakember feljegyzésben rögzíti a bejelentés tényét. • Hatósági beavatkozás elve: súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén bármilyen

	módon tarthat kapcsolatot a gyámhatóság az ügyféllel, haladéktalanul intézkednie kell, akarat ellenében is tarthat helyszíni szemlét.
--	---

1.3.2.A gyermekvédelmi észlelő és jelzőrendszer működésének gyakorlati tapasztalatai

Másfél évig jelzőrendszeri felelősként dolgozhattam a Csepeli Önkormányzat Humán Szolgáltatások Igazgatósága Család-és Gyermekjóléti Központjában. Tapasztalataim szerint ahhoz, hogy megfelelő gyermekvédelmi intézkedésben részesüljön a veszélyeztetett gyermek, a hatékony észlelő és jelzőrendszer működése elengedhetetlen.

Az én feladatom nem csak az észlelés segítése, hanem a további együttműködés fenntartása is volt, melyet nagyban nehezített, ha a szülők nem voltak együttműködőek. A jelzés megtevéseit a veszélyeztetettségről az akadályozta, hogy a jelzőrendszeri tagok féltek a szülői megtorlástól, valamint munkacsoportokat kellett szerveznünk a veszélyeztetettség fogalmi elemeinek letisztázására és felismerésére is. A szülők a szakmai fogalomtár miatt (pl. védelembé vételi hatósági intézkedés, mely nem a családból való kiemelést jelenti) sokszor megrémültek és ellenségessé váltak a központ szakembereivel szemben, mert félre értelmezték a fogalom tartalmát. Az iskolák és óvodák kötelesek a központ felé jelezni az igazolatlan hiányzásokat, melyet a szülők számos esetben úgy értelmeztek, hogy gyermekbántalmazás miatt hívtuk be őket a központba. A pedagógusokkal végzett munkacsoportok hatékonyabb együttműködést eredményeztek, az iskolai szociális munka professziójának megvalósítását is elkezdjük megvalósítani a kerületben.

Munkám során számos családi diszfunkciós zavarral találkoztam, a veszélyeztetés minden formáját megtapasztaltam, melyek –meggyőződésem szerint - melegágyát képezhetik a gyermekek későbbi normasértő magatartásának, s belépőt adnak a javítóintézetig vezető úthoz.

2. A fiatalok büntető igazság-szolgáltatása

A normasértő magatartások legsúlyosabbika – mely egyben a veszélyeztetettség legmagasabb fokára illetve legriasztóbb formájára is utal egyben - már a büntetőjog területére eső válaszreakciókat igényel. Az azonban, hogy egy állam milyen szélesre tárja ezt a kaput, hány éves kortól és milyen feltételek mentén engedi be a kiskorúakat, illetve hogyan reagál cselekményeikre, számos tényezőtől függ, s ebből kifolyólag folyamatosan változik a történelem során.

A legfontosabb kérdés, mely a szabályozás minden szegmensét áthatja majd, hogy mennyiben hisz az adott jogalkotó a fiatal nevelhetőségében, bízik ezen módszerek sikerességében, és helyezi-e pedagógiai megközelítés fontosságát a represszív szemlélet elé.

2.1 A fiatalok büntetőjogának történeti fejlődése hazánkban

Az 1878. évi V. törvénycikk bizonyítékaul szolgál annak a ténynek, hogy a fiatalok bűnözése nem a modernkor tömegjelenségek egyik problémája.

A Csemegi - Kódex mely az első Büntető Törvénykönyvünk, - bár nem tartalmazta elkülönülten a fiatalokra vonatkozó rendelkezéseket - az általános rendelkezések között fellelhetők a rájuk vonatkozó speciális szabályok. A Csemegi Kódex megalkotójáról Csemegi Károlyról kapta az elnevezést, megalkotása idején az úgynevezett klasszikus iskola tanai terjedtek el és voltak meghatározóak és így, e tanok befolyásolták leginkább az államtitkár munkáját is. Javítóintézetbe azok a fiatalok kerültek, akik 12 és 16 éves koruk között voltak, és nem rendelkeztek a cselekmény bűnösségének felismeréséhez szükséges belátással, tehát, nem voltak büntetőjogi értelemben felelősségre vonhatóak. Erkölcsei ítélet alapján vizsgálták a belátási képességet. Akiknél viszont megállapították a belátási képességet, enyhébb büntetést kaptak, mint felnőtt társaik. A 16 éven aluliak maximum két évig terjedő fogház, vagy börtönbüntetést kaptak, az amúgy akár 15 évig tartó fegyház vagy államfogház szabadságvesztés kiszabása helyett. A halál- vagy életfogytig tartó fegyházbüntetés helyett 5 évig terjedő börtönbüntetés volt a kiszabható büntetés maximuma.⁵

⁵ 1878. évi V. törvény, *Csemegi-kódex*

Az 1908. évi XXXVI. törvénycikk az első büntetőnovella, mely gyökeres reformot vitt véghez a fiatalkorúak büntetőjoga tekintetében. Balogh Jenő nevéhez köthető, melyet az 1908 Nyomor és bűntettek, 1909 Fiatalkorúak és büntetőjog tudományos kriminológiai kutatásain alapul.

Meghatározta a fiatalkorúság fogalmát (a 12-18 év közötti személyeket tekintette fiatalkorúnak), szankciórendszerében pedig preventív szemléletet érvényesített. Innentől kezdve a megfelelő erkölcsi és érettségi szinttel nem rendelkező, 18 év alatti fiatal büntethetősége ki volt zárva. A nevelő jellegű intézkedések újdonsággal bírtak, ami alatt a dorgálást, a próbára bocsátást és a javítónevelést értjük, melyek a büntetések helyett alkalmazható intézkedések voltak. A javítóintézetekben szigorú körülmények között zajlott a nevelés, a bíraskodásnál pedagógiai szempontokat is érvényesítettek.⁶

Az 1913 évi VII. törvény többek között a fiatalkorúak bíróságainak felállításáról rendelkezett. A VI. fejezet tartalmazza a bíróság preventív beavatkozását szociális területen is. Pártfogó tisztviselők, patronázs- egyletek és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága, mint gyermekvédelmi társ szervezet állt a fiatalkorú bíróságok segítségére. Az elképzelések megvalósítása nem járt sikerrel, többek között a pedagógiai szakszerűség hiánya okozta a legtöbb akadályt.

Az 1951-es szabályozás a 12-14 évesek körére szűkíti a nevelő jellegű intézkedéseket, a 14-18 évesekre büntetést rendel fő szabály szerint. A büntethetőségi korhatár alapvetően nem változott. A halálbüntetés vagy életfogytig tartó szabadság vesztés esetén a 10 évet 15 évre szigorította a szabályozás.

Külön fejezetben az 1961. évi Btk-ban jelent meg a fiatalkorúak büntetőjoga. Szintén ebben az évben emelték meg a büntethetőségi korhatárt 14 évre, mely egészen 2013 júliusáig érvényesült minden bűncselekmény elkövetésére. A fiatalkorúakkal szemben a nevelő és gyógyító intézkedések mellett fő-, és mellékbüntetéseket alkalmaztak.

A Csemegi -Kódexhez visszanyúlva legújabb Büntető Törvénykönyvünk ismét a bizonyos, meghatározott bűncselekmények esetén 12 éves korra szállította le a büntethetőségi korhatárt.

1985. novemberében a 29-ei határozattal az ENSZ Közgyűlése elfogadta a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére vonatkozó Pekingi szabályokat, az ENSZ minimum követelményét. Alap követelmény a fiatalkorúak jólétének segítése, a tisztességes és humánus bánásmód alkalmazása a fiatallal szemben. A társadalmi igazságosság jegyében

⁶ 1908. évi XXXVI. törvénycikk

minden ország törekedjen a bűncselekmény súlyához igazodó büntetést kiszabni, és a fiatalok körülményeit figyelembe venni.⁷

A gyermekek jogairól szóló 1989. New Yorki egyezmény kihirdeti, hogy a fiatalokat különös bánásmód illeti meg, a fiatalok különleges jogi védelemre szorulnak, alaptétel a fiatalokra vonatkozó emberi jogok, a szabadság elvonás csak végső eszközként legyen alkalmazandó a deviáns fiatalok számára.

„A fiatalkorúak büntetőjogával kapcsolatos további fontos dokumentum az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről szóló, a tagállamokhoz intézett 2003. szeptember 24-ei ajánlása [Rec (2003) 20], Az ajánlás a fiatalkori bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás céljainak tekinti a bűnelkövetés és az ismételt bűnelkövetés megelőzését az elkövetők (re)szocializálását és (re)integrálását; az áldozatok szükségleteinek és érdekeinek megjelenítését.”⁸

Az évek során jól látható, hogy a büntetőtörvénykönyvek és novellák megjelenése, módosítása során folyamatosan változott a büntethetőségi korhatárok alsó és felső határa, ahogy a fiatalkorúakkal szemben kiszabható szankciók is.

2.2 Fiatalkorú bűnelkövetők, mint „speciális csoport”

Hazánkban jelenleg egységes büntetőjogi szabályozás van, az intézményrendszer differenciálatlansága miatt nincs külön álló, a fiatalkorúaknak létrejött ügyészség és bíróság. Az 1997. évi XXVI. Gyermekvédelmi törvény próbálta egységes rendszerben megoldani a veszélyeztetett gyermekekkel kapcsolatos intézkedések foganatosítását; azonban a rendszer még mindig hiányos, véleményem szerint nem a deviáns fiatalokra irányul a törvény koncepciója, a nevelő otthonok és javítóintézetek mellett az intézményrendszerek közti professzió nem hatékony. Ahogy több szerző szakirodalmában is a következőre tesz javaslatot: „A differenciált, az életkorra való sajátosságra és erkölcsi fejlettségre külön állóan reagáló, az anyagi jogi, eljárásjogi és végrehajtásjogi különálló egységes rendszer

⁷ Lőrincz József (1998): *A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása* Vác, DUNA-MIX Nyomda

⁸ Belovics Ervin, Gellért Balázs, Nagy Ferenc, Tóth Mihály (2012): *Büntetőjog I. Általános rész* Budapest, HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. 224. o.

létrehozására tesz javaslatot.”⁹ Véleményem szerint a gyermekvédelem és a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása szorosan összefügg, és nem különíthető el egymástól.

2.2.1.A belátási képesség és a korhatár dilemmája a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában

Meglátásom szerint a gyermekvédelem és a belátási képesség, valamint erkölcsi fejlettség összefügg az életkori sajátosságokkal, de minden gyermek vagy fiatalkorúnál eltérő, különös tekintettel a családi és szocializációs háttérre, a hozott mintákra, ezért is nehéz megfogalmazni egy egységes szabályozást.

„Az új Büntető Törvénykönyv kialakításánál a fiatalkorúak büntetőjogával kapcsolatban modellváltásra van szükség. Ennek a modellváltásnak a lényege a jogbiztonság követelményére tekintettel olyan intézményrendszer kialakítása, amely lehetővé teszi:

- a fiatalkorú bűnelkövetők társadalmi integrációját szolgáló nevelési és szociális funkciók, valamint a társadalom védelmének egyszerre történő megvalósítását,*
- a „más elbánást” biztosító rendelkezésekben a helyreállító igazságszolgáltatás fokozott érvényesítését,*
- a büntetőjogszabályok és a más kapcsolódó jogterületek közötti átjárhatóságot,*
- a büntető anyagi jogi, eljárásjogi és büntetés végrehajtási rendelkezések egymásra épülő szoros kapcsolatrendszerét, amely a fiatalkori bűnözés kérdését komplexen közelíti meg.*

A fenti célok leginkább a fiatalkorúak büntetőjogának különállásával érhetők el, azaz egy, az új Büntető Törvénykönyvön kívüli, a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásáról szóló törvény megalkotásával. Utóbbi tartalmazná a fiatalkorúakra és a fiatal felnőttekre vonatkozó büntető anyagi jogi és eljárási rendelkezéseket is.”¹⁰

Meglátásom szerint a gyermekvédelem tűzoltás csupán, ahogy a fentebb is említett szakirodalmak felvázolása alapján a korábbi biológiai éressel és a társadalom állandó

⁹ Bogár Péter, Margitán Éva, Vaskúti András (2005) *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban* Budapest, KJK Kerszöv.

¹⁰ Ligeti Katalin (2006/2): *A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásai törvények koncepciója* Büntetőjogi kodifikáció

fejlődésével a korhatár alsó mértékét a jelen korszakhoz kellene igazítani, legalábbis korrigálni kellene.

Mások szerint, már a kérdés helyes feltevésében keresendő a probléma: „Meggyőződésem szerint a kérdést nem akkor tesszük fel jól, ha arra vagyunk kíváncsiak, hogy 12 vagy 14 év legyen-e a büntethetőség korhatár, hanem akkor, ha azt vizsgáljuk, hogy mi történik/történjen a büntetendő cselekményt elkövető gyermekkel.”¹¹

Igaz, Kenese a német bírói gyakorlatot vázolja fel, mely irányadóak lehetnének hazánkban is, a következő szempontok vizsgálatával a belátási képesség meghatározásánál a fiatalkorúak szempontjából:

„Reális életterv, képesség az önálló indokolt döntésre, képesség a jövőre is figyelmet fordító gondolkodásra, képesség az érzelmek-értelemnek történő alárendelésére, a személyiség bizonyos fokú önállósága szülőkkel szemben, önállóság az egykorú csoport tagjaival szemben, napi feladatok önálló intézése, képesség a tartós kötődésre, felnőttességre, reális beállítottság iskola, ill. a munka vonatkozásában.”¹²

A Dupage Megyei Fiatalkorú Fogvatartási központját hozza fel például. A három szintű programrendszer alapján működő intézmény főként a viselkedés változás programjának köszönhetően vált híressé, mely pontrendszeren alapszik. 5 készség területen tudnak a fiatalok pontokat szerezni, így a hangsúly kifejezetten a viselkedés - formára helyeződik át. Jutalmazás alapú a rendszer pl. látogatás meghosszabbítása, személyes tárgyak engedélyezése a szobákban. A módszer nem büntet, hanem egy 5 perces szeparálást, szünetet rendel el. A Dupage módszer Amerika szerte fellelhető, motivál, versenyszellemet alakít ki a fiatalokban és cél-orientálja az elzárt fiatalkorúakat.¹³

A brit megoldás inkább a külső, elsősorban a családi kötelékek megerősítését célozzák, életvezetési minták átadásával próbálják a fiatalkorú reintegrációját segíteni.

A holland EQUIP program a szociális interperszonális készségeket hivatott fejleszteni a fiatalkorúaknál, mely három fő részt tartalmaz.

A németek lakócsoportokban szociális és pszichológus szakemberek bevonásával reagálnak a fiatalkorúak szükségleteire, megkülönböztetés nélkül, pl. nincs egyenruha.

A német minta a fiatalkorúak egyéniségére egyéni és pszichés szükségleteire és az oktatásra teszi a hangsúlyt.

¹¹ Igaz Barbara, Kenese Attila (2014): *A gyermekbűnözők, avagy a büntethetőségi korhatár kérdései*, Jogi Fórum publikáció 7.sz.

¹² Czenczer Orsolya (2009): *Külföldi minták - honi tennivalók a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában*, Börtönytudományi szemle 1.sz. 1-10.o.

¹³ Gyurkó Szilvia (2008) *A büntethetőség alsó korhatára, valamint gyermek- és fiatalkorú elkövetőkkel szemben alkalmazott jogkövetkezmények körüli dilemmák* Budapest, OKI Kriminológiai Tanulmányok 45.

Romániában félig nyitott rendszer van, ez a fokozatos reszocializációt teszi lehetővé, melyeket a kinti fiatalokkal való közös programok segítségével és az önállóságra saját szükségletek mentális és fizikai szinten való ellátásra ösztökélő foglalkozásokkal tesznek lehetővé.

A fentebb vázolt külföldi minták után érdemes megvizsgálni, hogy hazánkban az új Büntetés Végrehajtási Kódex hogyan rendelkezik a fiatalkorúakra való tekintettel.

2.2.2 Az Új BV. Kódex különös tekintettel a fiatalkorú bűnelkövetőkre

Az új Büntetés Végrehajtási kódex szerint: *„a reintegrációs tevékenység keretében törekedni kell arra, hogy az elítélt bűncselekményének társadalomra veszélyességét felismerje, annak következményeit lehetőség szerint enyhítse.”*¹⁴

Más szakirodalom is felvázolja az új BV Kódex fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseit. Kiemelve a reintegrációs elemek fontosságát, az oktatást a fiatalkorúak pszichés állapotához való igazodást. Új elemként jelenik meg a javítóintézeti nevelés azon értelemben, hogy az intézet szakembereivel speciálisan együttműködve hatékonyabban megvalósítható a reintegráció. A szociális munka specifikus elemei közül a családi konzultáció és a családterápia, mint a külső kapcsolattartás a családi kötelek megtartása, akár javítása is szintén a fiatalkorúak személyiség és szociális normatartó készségét hivatott helyreállítani.¹⁵

A fiatalkorúak a családi konzultáció tekintetében három rezsimbe sorolhatóak: általános, enyhébb és szigorú rezsim. A szigorú 3 havonta 1, az általános 2 havonta 1, végül az enyhébb rezsim havonta 1 családi konzultációs alkalmat enged, mely a szülők elítélése esetén is megvalósítható.

A családterápia szakképzett pszichoterápiás módszer, mely a családokban fellépő diszfunkciót hivatott kezelni.

Az új Bv. Kódex lehetővé teszi az azonos nemű testvérek azonos helyre való elhelyezését a családi kötelek erősítésének figyelembevételével.

Összességében lényegesebb hangsúlyt kapott az új BV. Kódexben a pszichológia fontossága. A családi kötelek megőrzése, fenntartása, helyreállítása. A sajátos nevelési igényű fiatalok speciális oktatása és a sajátosság figyelembevételével az oktatási rendszer jutalmazása. Különösen nagy figyelmet fordít a kódex a fiatalkorúak egészségére, a mentális egészség helyreállítására, fenntartására

¹⁴ BV Kódex 164 § (1)

¹⁵ Czenczer Orsolya (2014): *Fiatalkorúak az új BV Kódexben: Gondolatok az elítél fiatalkorúak helyzetéről az új büntetés- végrehajtási törvény kapcsán* In: Hack Péter, Koósne Mohácsi Barbara (Szerg.) *Emberök őrzője: Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére*

és ezekhez specifikus szakemberek bevonását irányozza elő. A kár helyreállítás áldozatsegítés megvalósítása is egy speciális új nézőpont a fiatalkorúak szempontjából. Azt gondolom, hogy a mediáció, a kár helyreállítás talán az egyik olyan módszer, mely közelebb vinné a fiatalkorú bűnelkövetőket a deviancia kezelésében.

A kódex meglátásom szerint próbál egy ideológiát tükrözni, miszerint egy fiatalkorú reintegrációja 100%-ban megtörténhet, úgy hogy teljes szocializáció érhető el. A törekvés a norma visszaállítása, munkára, rendre, fegyelemre nevelés, oktatás iránti érdeklődés erősítése stb. teljes átformálás. Véleményem szerint teljes reintegráció és teljes reszocializáció nem valósul meg, hisz a fiatalkorúak egy kényszer, büntetés alatt nyomás hatására maximum jutalmazás ellenében mutatnak hajlandóságot.

Mindezek alapján szeretném bemutatni a debreceni javítóintézetet különös tekintettel a javítóintézeti nevelés céljaira és szabályaira, valamint a fiatal fiúkkal és a velük dolgozó szakemberekkel készített interjúim alapján levont következtetéseimet szeretném szemléltetni a következő fejezetekben.

3. Élet a Debreceni Javítóintézetben

A Debreceni Javítóintézet biztosította kutatásom háttérét. Az intézet természetben Debrecen, Böszörményi út 173 szám alatt található. Állami költségvetési szerv, melynek irányítószerve az EMMi, fenntartója pedig a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság.

3.1 A Javítóintézet szakmai feladata és törvényben meghatározott működése az alapító okirat és az SZMSZ alapján

Az EMMi Debreceni Javítóintézet közfeladata az Alapító okirat szerint a következő: ¹⁶
„A költségvetési szerv közfeladata: A javítóintézet a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényben meghatározott keretek között teljes körű ellátást biztosít a fiatalkorú számára, és

¹⁶ <http://www.dji.hu/>

ellátja a fiatalok gondozását, nevelését, felügyeletét, továbbá az oktatásával, képzésével és munkafoglalkoztatásával kapcsolatos feladatokat.”

A szervezeti és működési szabályzat¹⁷ a továbbiakban SZMSZ jelöli ki a Javítóintézet alaptevékenységét, mely 140 férőhelyen biztosítja a bíróság által az előzetes letartóztatott fiatal fiúk javítóintézeti ellátását, a javítóintézeti nevelésre utalt, valamint a nagykorúvá vált fiatal felnőttek utógondozói ellátás biztosítását. A javítóintézet működését alapjaiban a következő jogszabályok határozzák meg:

- 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet a javítóintézetek rendtartásáról;
- 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról;
- 2012. évi C. tv. a Büntető Törvénykönyvről (Btk.);
- 1997. évi XXXI. tv. a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról;
- 1991. évi LXIV. tv. A Gyermekek jogairól New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről;
- 2017. évi XC.tv. a büntetőeljárásról (Be.);
- 8/2013 (VI.29.) KIM r. a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről;
- 2006. évi CXXIII. törvény a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről.

Valamint még számos jogszabály meghatározza az intézet működését, melyek az alapító okiratban és az SZMSZ-ben fel vannak tüntetve.

Az intézet működését az Alapító okirat, a Szervezeti és Működési szabályzat, a Házirend, a Szakmai program, a Feladat megosztási megállapodás és a kollektív szerződés, mint alapidokumentumok teszik lehetővé.

Az intézmény életét több szabályzat is befolyásolja.¹⁸ Így többek között Rendészeti, Egészségügyi, Letétkezelési, Letéti ruházat-kezelési, a Munkafoglalkoztatási, Zsebpénzkezelési szabályzat, de fontos szerep jut a Biztonság, elkülönítés, az az utógondozói elhelyezés, a fegyelmi eljárás, a jutalmazás, nem utolsósorban a pedagógiai célzatú figyelmeztetések alkalmazásának, szabályainak. De külön szakmai program van a szakoktatásra is.

¹⁷ <http://www.dji.hu/>

¹⁸ 1/2015 (I.14) EMMI rendelet – *A javítóintézetek rendtartásáról*

3.2 A javítóintézeti nevelés célja, alapelvei, helye a gyermekvédelmi intézmények rendszerében-a szakmai program alapján

A javítóintézeti nevelés – noha definíciójából adódóan is - nevelési tevékenység, egyben egy büntetőjogi szankció. Ez a kettősség figyelhető meg a végrehajtására rendelt intézménynél is. Mint, a gyermekvédelmi intézményrendszer része, a reszocializáció a legfontosabb célkitűzése, melyet pszichológiai és pedagógiai eszközökkel és módszerekkel kíván megvalósítani, de a büntetőeljárás és büntetés-végrehajtás szabályainak betartatása mellett. Az intézmény az előzetes letartóztatásba, illetve a javítóintézeti nevelésre utalt fiatal fiúkat fogadja be 12-21 éves korig, valamint utógondozói ellátást biztosít a számukra.

A javítóintézeti nevelés célja a fiatalkorúak társadalmi beilleszkedésének esélyteremtése, mely azon diszfunkciók kezelése, enyhítése, kompenzálása során valósulhat meg, melyek a bűnelkövetéshez vezettek. A javítóintézeti nevelés a családi diszfunkciós, működést, valamint a mikro, és makro környezet deficitjeit nem teljes mértékben tudja pótolni, de fő célja ezen, negatív hatások enyhítése és a még megmaradt pozitív hatások erősítése. A reszocializáció, mint hosszú távú cél elérése érdekében, a fiatal családjával, gondozási helyével, a szabadulásakor a lehetséges tartózkodási környezete bevonásával az utógondozás során a makro és mikro környezettel együttműködve a felmerülő akadályok kiküszöbölése. A cél tehát a fiatal fiúk társadalomba való beilleszkedésének segítése, és a reszocializációs esélyek növelése a nevelés során. Mind ezeket a pszichés állapot rendezésével, a beilleszkedési zavarok helyreállításával, az oktatások és képzések fejlesztésével, valamint az egészséges életmódra való felkészítéssel és az alapvető erkölcsi normák megismertetésével, elfogadtatásával kívánja az intézmény megvalósítani. A Debreceni Javítóintézet kiemelt feladatának tekinti a 12-14 év közötti fiatal fiúk nevelését. A fenti célok megvalósítása a személyiség és gyermeki jogok biztosítása mellett különös tekintettel a bűnismétlés megelőzésére, és a bűnelkövetés pl. droghasználat és más egyéb okok kezelésével valósul meg.

3.2.1 javítóintézeti nevelés végrehajtása a Debreceni Javítóintézetben

Az intézetben elkülönült épület részekben, a javítóintézeti nevelést, az előzetes letartóztatást, mint végrehajtási részlegeket valamint az oktatást képzést, munkafoglalkoztatást és utógondozást valósítják meg a fiatal fiúkkal foglalkozó szakemberek.

A munkafoglalkoztatást és képzést az üvegház és a kert teszi még hatékonyabbá a fiatalok számára. A szakértői és mentálhigiénés csoport 4 helyiségben működik, különálló terápiás szobával, mely a csoportterápiát teszi lehetővé. Önálló szervezeti egységben működik az egészségügyi részleg, 3 betegszobával és két orvosi szobával. A sport tevékenységek megvalósításához edzőterem, futball és kosárlabda pálya, valamint tornaterem áll rendelkezésre. Saját könyvtárral, imateremmel, és klubszobával is el van látva az intézet. Az intézetben van biztonsági elkülönítő helyiség, várakozó, és külön helyiségekben valósulnak meg a rendőrségi és ügyészi meghallgatások is. Az előzetes fogvatartotti, a javítóintézeti nevelést végrehajtó részleg, az utógondozást ellátó otthon, az iskola, a szakoktatás, a munkafoglalkoztatás, a szakértői és módszertani, a mentálhigiénés és az egészségügyi részlegek feladatainak végrehajtása csoportokban működik. Jelenleg 12 csoport van, az előzetes és a javítóintézeti nevelés elkülönítésével, de mind kettő végrehajtásánál van befogadó, fogyatékkal, szenvedélybetegséggel, személyiségzavarral, súlyos beilleszkedési zavarokkal küzdő fiatalok ellátásával foglalkozó csoport. A 16 életév alattiak számára életkori specifikációjú csoportot alakítottak ki, azonban a javítóintézet nem működtet zárt csoportokat.

A fiatalokkal közvetlenül pedagógiai kapcsolatban álló szakemberek közül a nevelők összehangolják a szakmai team nevelési tevékenységét, megtervezik és megszervezik a nevelési folyamatokat együttműködve a többi nevelőtárssal és a gyermekfelügyelőkkel. Egyénileg is szervezik a szabadidős személyiség fejlesztő, kulturális és szabadidős programokat. A gyermekfelügyelők a nevelőkkel közösen, de elsősorban fő feladatként a fiatalok gondozását látják el. A mentálhigiénés csoport tagjaként a pszichológus készít vizsgálatot és véleményezést az intézeti és elhelyezési tanács számára – befogadáskor - a fiatalokról. A pszichiáterrel és az orvossal együttműködve segíti a pedagógiai munkát a fiatal ott tartózkodása során. Az oktatók a befogadáskor a fiatal tudását felméri, egyéni korrepetálási fejlesztési tervet készít, a tanórán kívül tehetséggondozást valósít meg. A szakoktatók, az alapvető szakoktatás elmélete és gyakorlata mellett a munkafoglalkoztatás és a munkára való nevelést végzik. Az SNI-s fiatalok fejlesztését gyógypedagógusok segítik. A növendékügyi hivatal növendékügyi vezetőből, növendékügyi előadóból és utógondozóból áll. A feladatuk a hivatalos ügyek koordinálása, kapcsolattartás a hivatalos szervekkel. A növendékügyi előadó a befogadást adminisztrálja, az utógondozó környezettanulmányt készít, koordinálja a javítóintézeti tanács munkáját és az ideiglenes, végleges elbocsátást készíti elő. Az őrzés biztonsági feladatokat a rendészek látják el, és segítik a pedagógusok, nevelők munkáját.

A nevelési folyamat a befogadástól egészen az elbocsátásig tart. A nevelő egyéni nevelési tervet készít a befogadáskor, mely célja a fentebb is említett, a fiatalkorú társadalmi beilleszkedését szolgálja. A nevelési terv az előzetesen elkészített pszichológiai, pedagógiai vizsgálatok alapján készül, különös figyelmet fordítva a fiatal családi kapcsolataira és az intézetben megfigyelhető viselkedésére, mely a nevelővel és a bekerüléskor megtörténő beszélgetésekre alapozódik. Ha egyéni gondozási pszichológiai segítségre van szüksége a fiatalnak, akkor a pszichológus is szintén készít egy egyéni pszichológiai gondozási tervet.

A szakmai egységek a saját módszereikkel, és megválasztott eszközrendszerükkel segítik a jogszabályokban meghatározott javítóintézeti nevelés céljainak megvalósítását a társadalomba való beilleszkedés és a reszocializáció jegyében.¹⁹

Az általános nevelési csoportba való elhelyezéskor számos szempontot figyelembe kell venni a szakembereknek pl. a csoportok összetételét, a növendék személyiségét, beilleszkedési képességét, a csoport befogadóképességét, az életkori specifikációk miatti fejleszthetőséget. Büntársak nem kerülhetnek egy csoportba, valamint mérlegelni kell azt is, hogy egy csoportba több erős és egymásra negatív hatással bíró fiatal ne kerüljön.

Másik csoportba való helyezést kérhet a fiatalkorú, a nevelő véleményezi az indokokat, de a csoportvezető, a nevelő is kezdeményezheti az áthelyezést. Itt figyelembe veszik a fiatalnál a bűnbakképzés tárgyát, azt hogy ő az agresszió célpontja, vagy kezelhetetlen rivalizálás történt, esetleges vezér egyéniség.

Speciális csoportba: az értelmi fogyatékosággal, szenvedélybetegséggel, súlyos beilleszkedési, személyiségzavarral küzdők helyezhetők, a fiatalok állapotuktól függően.

A nevelő munka standardját a napi rend képezi, mely kötött és minden fiatalkorú számára kötelező jelleggel bír. A napirendet a javítóintézet házirendje,²⁰ tartalmazza, amit minden csoportba jól látható helyre kell kifüggeszteni. A rögzített időpontokban történő napirendi pontok a kötött és kötetlen foglalkozásokat tartalmazzák. Ide tartoznak még a körletek és helyiségek takarítása, a felszerelések és ruházatok rendben tartása, az étkezések, valamint a hétfégi és ünnepnap délutáni csendes pihenők, az önkiszolgáló feladatok, és a szabadidő hatékony eltöltése is. A közös helyiségek takarítása közös felelősségi rendszerben működik, de a napirendi feladatokat az egyéni felelősség figyelembevételével alkotják meg.

¹⁹ <http://www.dji.hu/>

²⁰ <http://www.dji.hu/>

A napirend célja, az önálló életvitelre, a higiéniára, a saját és társas környezet rendben tartására, rendszerességre, igényességre, a helyes szokásrendszerre val, képességre nevelést segíti és fejleszti.

A délutáni szabadidő helyes felhasználása a javítóintézet kiemelt, ám de legnagyobb kihívással bíró feladata, hisz a bezártság egy egyfajta monotonitást ad a fiatal neveltek esetében. Fontos, hogy ezek a foglalkozások a fentebb felsorolt hatékony nevelési céloknak megfeleljenek, ugyanakkor színesek és változatosak is legyenek. 4 féle foglalkozási formát lehet az intézeti nevelés során megkülönböztetni. A kötött témájú foglalkozások mindenkire kötelező jelleggel bírnak, vannak a szakkörök és tanfolyamok, melyek szabadon választhatóak, és vannak a kötetlen témájú, ezek a szabadidős és prevenciós foglalkozások.

Alapvető jog és kötelezettség az intézetben a szabad vallásgyakorlás, mely a személyiség fejlesztést is mélyíti.

A kötetlen szabadidőt a csoportnevelő tervezi és szervezi meg, biztosítja a tárgyi feltételeket és a megfelelő légkört. Itt a megfelelő légkör abban nyilvánul meg, hogy a csoport tagjai között előfordulhat, hogy olyanok is vannak, akik éretlenek szociálisan a szabadidő helyes és hasznos eltöltésére, esetleg rendbontóak lehetnek. A nevelő ilyenkor egyéni bánásmóddal külön foglalkozással segíti a „kívülálló” fiataalt, amíg az el tudja fogadni a csoport morálját. Ahogy más szakember is rávilágít a kényszer és a bezártság káros hatásaira: *„a fiatalkorú fogvatartottak személyisége nagyban formálható, és ha ez magától megy végbe a zárt intézményben, az mindenképpen káros. A hosszú ítélet a fiatalkorú fogvatartott számára egyenesen visszafordíthatatlan személyiség béli torzulásokkal jár”*²¹

3.2.2 A fiatalkorúak befogadása és elhelyezése az intézményen belül

Az intézet befogadó csoportot működtet az újonnan érkező fiatalnak, melyben maximum 30 napot tartózkodhat. A gyámhivatali vagy bírósági iratok megküldése hiányában az intézet, az arra illetékes szervet felkéri egy környezettanulmány elkészítésére, mely magában foglalja a fiatal életelözményeit, beleértve a szűkebb és tágabb családi körülményeit, kapcsolatait és a bűnözői előéletét. Amennyiben pártfogói felügyelet alatt állt ezzel egyidejűleg a fiatalkorú, azon időszak alatt tanúsított viselkedéséről is jellemzést kér az intézet. Ebben a csoportban a végleges csoportba helyezésig a fiataalt felkészítik az intézeti és

²¹ Hatvani Erzsébet, Hazai Vera, Virág Tünde (2012): *Lépés-váltás fiatalkorúak reintegrációs programja* TÁMOP 56.1. A11/3-2011 2014 BUDAPEST Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetsége (Ficze Magyarországi Egyesülete)

a csoportéletre, ismertetik velük a jogaikat, kötelességeiket (napirend, házirend, heti rend.) Az itt töltött idő alatt készülnek el a szükséges felmérések és szakvizsgálatok a befogadottról. Kiemelt figyelmet fordítanak a szakemberek a folyamatosan változó létszámú és csoport összetételre, a fiatalok értékrendje morális és etikai vonatkozásában, valamint az aktuális mentális állapotukra. Az is fontos, hogy differenciált foglalkozással segítsék a fiatalokat, hisz különböző időpontokban történnek a befogadások és a csoportban való tartózkodás 30 napos időkorláttal működik. A fentebb felsorolt pl. a házirendet az olvasási nehézséggel küzdőknek kiemelten nevelői segítségnyújtással történik, hangos olvasás, értelmezés, fogalmak pontosítása, rögzítése, visszakérdezése, szabályok gyakoroltatása. A magatartási szabályok és megszegésük következményeinek számonkérése, valamint a viselkedési minták elsajátítása, mely segíti a végleges csoportba való helyezést a beilleszkedés szempontjából.

A hiányzó ismeretek pótlását az iskolai felmérési tapasztalatok alapján állapítják meg a szakemberek a növendéknél, valamint praktikus ismereteket nyújtanak a fiatal számára. A sportfoglalkozások csak abban az esetben alkalmazhatóak, ha minden szakvizsgálat, orvosi vizsgálat és lelet megérkezett a befogadott fiatalról, addig akár a sporttevékenységek mellőzésre is kerülhetnek. A sport tevékenységeket úgy kell kialakítani, hogy figyelemmel kell lenni a fiatal szenvedélybetegségét, pszichiátriai állapotát, az életelözményét, a strukturáltalan, deviánsan és edzetlenül töltött szabadidős tevékenységük miatt, mert akár balesetveszélyes is lehet valamely hirtelen és megerőltető sport. A fentebb felsoroltak alapján tehát fokozatosan alkalmazzák a befogadottaknál a sport foglalkozásokat. A pedagógiai célok elérését a munkafoglalkoztatás segíti. A munkavégzés siker élményt nyújt a fiatalok számára, fegyelmezett viselkedésre, rendszerességre neveli a fiatalokat, valamint segíti kialakítani az együttműködés készségét.

Az előzetes fogvatartottak részlegében előfordul, hogy az ellátott nem a befogadó csoportban tölti a befogadási időszakot, ami abban az esetben történik, ha esetlegesen bűntársa van a fiataalkorú bűnelkövetőnek, hisz a bűntársi elkülönítést minden körülmények között be kell tartania a javítóintézetnek. Ezen fiatalok beilleszkedésének nevelési tervét a nevelési csoportok munkaterve tartalmazza.

3.2.3 Javítóintézeti statisztikák²²

²² (A fenti statisztikákat és egyéb adatokat a Debreceni Javítóintézet munkatársai bocsátották rendelkezésemre)

A 2017. évben a szakellátásban nevelkedettek száma 37 fő volt, utógondozói ellátást csupán egy fiatal vett igénybe. Ehhez képest 2016-ban 133 befogadás történt az intézményben, ebből 49 gyermek szakellátásból érkezett, utógondozott nem volt, az elbocsátott gyermekek száma 83 fő volt. A statisztikák tehát csökkenő tendenciát mutatnak, bár a látencia is befolyásoló tényező.

2017. év	Befogadás	Elbocsátás
Január	5	6
Február	4	10
Március	7	9
Április	5	8
Május	10	10
Június	12	13
Július	10	3
Augusztus	10	6
Szeptember	8	8
Október	3	7
November	2	7
December	7	8
Összesen:	83	94

Bűncselekmény típusok	Elkövetők száma
Élet, testi épség, egészség elleni	6
Egészséget veszélyeztető	1
Emberi szabadság elleni	0
Nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni	4
vagyon elleni erőszakos	58
Rablás	43
Kifosztás	3
Zsarolás	4
Vagyon elleni nem erőszakos	29

2017-ben az előzetesen letartóztatott fiatalok száma 83 fő volt, míg 2016-ban 68. A statisztikák azt mutatják az előzetesen letartóztatott fiatalok vonatkozásában, hogy növekedés történt 2016-hoz képest. 2016-ban a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményt megvalósítók száma 5 fiatal volt, az emberiség és szabadság elleni 0 volt. A vagyon elleni bűncselekményeket megvalósító fiatalok száma beleértve az erőszakos cselekményeket 71 fő volt. A kimutatásokból jól látszik, hogy számottevő a vagyon elleni, erőszakos, ezen belül is kiemelkedőek a rablások kifosztások és zsarolások magas száma.

Javítóintézeti neveltek száma, kor összetétel szerint	12-13 éves	14-17 éves	18-21 éves
2017: Javítóintézeti nevelt	0	71	18
2017: Előzetes letartóztatott	2	79	2
2016: Javítóintézeti nevelt	0	64	30
2016: Előzetes letartóztatott	7	118	8

Jól látható, hogy a 12-13 évesek előzetes letartóztatása inkább említhető, de nem számottevő 2016-ban. Számottevő azonban a 14-17 éves kor közötti fiatalok javítóintézetbe kerülése mind két évben, ahol az előzetesen letartóztatott fiatalok száma is magas. A 18-21 év közötti fiatalok javítóintézetbe kerülése már csökkenő tendenciát mutat az előző korosztályhoz képest.

3.3 Reszocializáció a Debreceni Javítóintézetben

„A fiataikorúak részocializációja olyan komplex és speciális nevelési (fejlesztési) folyamat, melynek célja az antiszociális fejlődésirányú vagy bűnelkövető fiatalok speciális szükségleteinek (szociális, nevelési-oktatási, mentálhigiénés, egészségügyi) teljes körű vagy/és célszerű kielégítése által szocializáltsági szintjük javítása és reintegrációs esélyeinek növelése.”²³

Az általános csoportok általános feladatai közé tartoznak a pedagógiai szempontú, valamint a szocializációs és érzelmi fejlesztés és korrekciós tevékenységek is. Speciális pedagógiai ellátás biztosítására is hivatottak a szakemberek, hisz figyelembe kell venni a fiataikorúak életelözményében bekövetkezett kedvezőtlen hatásokat, melyek következtében a személyiségük sérült. A beilleszkedés segítését a megelőlegezett bizalommal az érdeklődési kör és a humánus, valamint az empátia alkalmazásával teszik lehetővé a szakemberek. A fiatalokkal a szabadságuknak korlátozását a bezártságot is el kell fogadtatniuk a velük dolgozóknak, hisz itt egy erős rendszerrel, szabályokkal és normakövető csoporttal találják szemben magukat a csoporttagok, ellentétben a rendszertelen életelözményükkel. A tárgyi és személyi feltételek biztosítása mellett fontos a családi háttér a fiatal környezetének felkutatása és együttműködésének megerősítése. Zömmel az általános iskola 8. osztályt elvégzett fiatalokat súlyos lemaradás jellemezi, nem motiváltak így fontos az iskolai felzárkóztatás. A korrekciót a nevelők, pszichológusok bevonásával valósítják meg, az érzelmi viszonyulások rendezésével, a pozitív énkép kialakításával, önbizalom fejlesztésével, és az indulatok kezelésével. Az utógondozás, a társadalomba való beilleszkedést hivatott segíteni, mely erkölcsi támasznyújtással és tanácsadásokkal próbálja a fiatalokat a kinti élet minél hatékonyabb helytállására motiválni.

Az intézményben dolgozó szakemberek a következőket fogalmazták meg: *„A fiatalok beszűkült érdeklődését, fixálódott gondolatait a személyiség átrendeződését új élményekkel, ingerekkel, állandóan változatos élmény szituációs feladatokkal lehet feloldani, figyelembe véve az életkori sajátosságokat és a személyiség zavarok sajátosságait. A rendszeresség a csoportok szerveződése az időarányos és hatékony foglalkozások célarányosan és differenciáltan valósulnak meg. Az optimális nevelési légkör és a rendezett környezet elengedhetetlen a napi rendszeres tevékenységek megvalósításánál.”*

²³ Volentics Anna (1999): *Gyermekevédelem és részocializáció* Budapest Nemzeti Tankönyvkiadó 78.o.

Más szerzők is vizsgálták a reszocializáció jelentőségét zárt intézményi körülmények között: „*A reszocializációnak, hasonlóan a neveléshez, nemcsak büntetőjogi kategóriaként van jelentősége. Sőt, inkább nem büntetőjogi kategória, csupán egy szükséges és elvárt eredmény egy büntetőjogi intézmény feladatának körében*”²⁴

A családi konzultáció és családterápiás foglalkozások a kapcsolattartást segítik a fiatal családjával és gondozói környezetével, mikor kikerül az intézményből. Ezek a foglalkozások a családba való, minél zökkenő mentesebb visszailleszkedést segítik. Fontos, hogy a gyámokkal is kapcsolatban legyenek a szakemberek és a fiatalok is, hisz a bent töltött idő múlásával ezek a kapcsolatok még felszínesebbé szoktak válni. A törvényes képviselő, vagy a fiataalkorú kérelmére az igazgató engedélyével, 3 havonta családi konzultációra van lehetőség. Ez egy kötetlen kapcsolattartási forma, a kapcsolattartásra jogosultak vehetnek a konzultációkon részt. Létrejöhet nem büntetési fiatalok között is, valamint javítóintézeti neveltek esetében javítóintézeten kívül is engedélyezhető. A családterápiás foglalkozások számát a szükségletek határozzák meg, pszichológusok és terápiás szakemberek vezetésével. A családterápiás és a családi konzultációs foglalkozások nem minősülnek látogató fogadásoknak.

A speciális (értelmi fogyatékossgal, szenvedélybeteg, súlyos beilleszkedési, személyiség zavarral küzdő) fiatalok ellátásával foglalkozó csoport, az ellátottak viselkedés korrekcióját fejlesztik, mely során állapotuk stabilizálódik, együttműködőbbé válnak. A csoportba kerülés az elhelyezési intézeti tanács hatására történik meg. Itt a beilleszkedést segítik a differenciált nevelési módszerekkel. Figyelemmel kell lenni a csoport változó összetételére, a szabályok betartatására, ugyanakkor bizonyos mértékben megengedőbbnek is kell lenniük a szakembereknek. A helytelen magatartás az egyik fő bekerülési ok a csoportba, így a csoport konfliktus feloldása és dinamikájának működése kiemelt feladata a szakemberek számára. A pedagógiai módszerek intenzívek és célirányosak, cél a helyes magatartási szabályok betartatásának elérése. Mind ezeket a könnyen nyomon követhető, világos szabályrendszerek működtetésével és kialakításával érik el a csoportban. Ez a csoporton belüli rendszer a nevelők és a csoportvezetők folyamatos konzultációján alapszik.

Az életkori specifikáció miatt kialakított csoport tagjai azok a fiatalok, akik már betöltötték a 12. életévet, de nem múltak még el 16 évesek. A pedagógiai módszerek az életkori specifikáción alapszanak. Fontos olyan légkör biztosítása a csoporton belül, ahol a fiatalok biztonságérzetet kapnak, és élmény szituációkat biztosítanak a változatosság

²⁴ Czenczer Orsolya (2008): *Fiataalkoriak reszocializációs nevelése a szabadságvesztés büntetés alatt* Budapest PHD disszertáció

jegyében. A csoporttal dolgozó szakemberek előítéletektől mentes és elfogadó légkört teremtenek, a pozitív megerősítés és a visszacsatolás módszerével, figyelembe véve az életkori sajátosságokat, a szociokulturális tényezőket és egyedi igényeket. Ezeknél a fiataloknál még összetettebben jelennek meg a komplex problémák, a bizalmatlanság, a beszűkült tudat állapot, nyugtalanság, az értelmi érzelmi fejletlenség, melyeket az állandóan változó élmény szituációkkal tudnak enyhíteni a pedagógusok. Itt a leghatékonyabb foglalkoztatási forma a kiscsoportos foglalkoztatás, az egyéni, terápiás, és csoportos beszélgetések segítségével. A folyamatosság, rendszeresség, a számonkérések, a foglalkoztatások, a visszajelzések, valamint mind ezek ciklikussága kiszámíthatóságot és biztonságot adnak a fiatalok számára. Azokat a fiatakorúakat, akik nem képesek egyénileg tanulni, egyéni tanulási módszerekkel fejlesztnek. A szerepjátékok és manuális foglalkozások is kiscsoportokban történnek, a kreatív foglalkozások és a játékok felszabadítják a kiskorúakat. A szerepjátékok során az élet egy nehéz helyzetének feldolgozásával régi élmények felidézésével segítik a traumák feldolgozását. A sok új inger hatására a fiatakorúak nyíltabbá és örömtelibbé válnak.

A szakértői és mentálhigiénés csoport a következő képesítésű szakemberekből áll: Klinikai és mentálhigiéniai gyermek-és ifjúsági szakpszichológus, tanácsadó szakpszichológus, pszichológus, orvos, gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus, egészség fejlesztő mentálhigiénikus lelkész, drámapedagógus. A pszichológiai vizsgálatok célja a fiatalok személyiség jellemzőinek feltárása, avarait, okait, és a személyiség fejlesztés módszereinek megállapítása, az esetleges eredménytelenség, és ennek okai, a nevelt személyiségét tekintve. Megállapításra kerül a fiatal személyiségének korrekcióra szoruló tényezője, különös tekintettel a szenvedélybetegségekre, szuicid hajlamokra és az agresszióra. A terápiák célja a javítóintézeti nevelt - a fentebb említett - személyiség fejlődés korrekciója, a magatartási és beilleszkedési zavarok csökkentése. Fontos a szociális, - a konfliktuskezelési, - és a problémamegoldó készségek fejlesztése. A traumák feldolgozása, szorongások oldása, feszültségek levezetése mellett, a szakemberek az önismeretet, önértékelést és önbizalmat is fejleszteni hivatottak. Végül, de nem utolsó sorban a szenvedélybeteg gyógyítása, mint kiemelt feladat, fontos a terápiás foglalkozások esetében, melyeket csak képzett pszichológusok és trénerok tartanak. A terápiás módszer lehet egyéni, csoportos, és pszichoterápia is. Az egyéni beszélgetések során a szakemberek beszélgetnek a neveltekkel az esetleges családi kapcsolatok zavarairól, vagy párkapcsolati krízisekről, hangulat zavarokról, szorongásos tünetekről, pszichoaktív szerek használatával összefüggő zavarokról, önértékelési problémákról, pszichoszomatikus problémákról, beilleszkedési, konfliktuskezelési

nehézségekről, ill. esetleges bántalmazásos esetekről a csoporton belül. A szabadulással kapcsolatos nehézségek félelmek feltárása is fontos feladata a szakemberek számára a nevelt reszocializációjának hatékony segítésénél. A gyógypedagógus az SNI-s növendékeknél pl. a tanulási zavarral küzdőknél egyéni tanulási tervet alkalmaz. Az intézetben erkölestantanítás folyik, mely a délutáni foglalkozásokba van beépítve. A drámapedagógia a reszocializáció egyik eszköze, mely a játék eszközével, a valós történet és a megjelenített tartalom kölcsönhatásában rejlik, miközben a fiatalok élményekhez vezet és cselekvésre készít. A fiatalok részt vehetnek színjátszásokon, dráma játékfoglalkozásokon, és drámapályázatokban is egyaránt.

A 20 megkérdezett fiatalból 19 véleménye szerint tudott kialakítani a nevelőkkel bizalmi kapcsolatot, mert segítőkészek és minden problémával, kérdéssel fordulhattak hozzájuk. A nevelt társakkal kialakított baráti kötelékekről 6 nevelt fiatal nyilatkozott a 20 megkérdezettből úgy, hogy nem alakítottak ki baráti kapcsolatokat. A fiatalokkal végzett interjúim során, arra is kíváncsi voltam, hogy ha újra kezdenék a fiatalok az életüket, mit csinálnának másképp, mik itt a hasznos dolgok és mi a legnehezebb a bent létük során. A következő válaszokat kaptam: *„A szülők válásáig forgatnám vissza az időt, jó baráti köröm volt, normálisan jártam suliba, sportoltam is. Az iskola itt hasznos, kertészkedés, hasznos, mert az iskola és a kertészkedés kint is hasznos lesz. Van egy fiam és egy barátnőm, itt az a legnehezebb, hogy nem láthatom őket.”*

„Ha, újra kezdeném a szülőkre hallgatnék, és a barátokat megválogatnám. Itt a konyha hasznos, szakács akarok lenni. Minden este a családomra gondolok, és megbánom, amiket tettem.

„Ha újra kezdeném, lezárnám a múltat, a szülők halála fájdalmat okozott nekem, nem a jövőre koncentráltam. Züllöttem a kábyszerek miatt, kellett nekem a javító. A hasznos programok itt a sportok, megy az idő, lelki edzés is. Van különbség az alattomoság meg a zsíványság között, tudom mi az a betyár becsület. Nehéz, ha valaki valamit rosszul csinál, segíteni akarok a társaimnak, nem fogadják meg a jó tanácsom, inkább elfordulok tőlük. Apám azt tanította, hogy segítsen másokon, az Isten megsegíti, de a világ nem így működik. Apám is balhész volt, de nem ezt tanította nekem. Már tudom a következményeket. Dolgozni kell, ha nincs szegény, gazdag sincs, de a fizikai munkába beleszerkeszt az ember.”

„Sokat komolyodtam, fejlődtem, letettem a cigit, drogot, még a 8 általánost is. A fű mindent elrontott, nem bírtam letenni, de az elterelés segített. Be kell ide jönni, aki innen kikerül, és nem változik meg, sose fog. Sportok jók, erős függő voltam, itt változott a fizikumom, híztam, erősödtem. Lassú volt a felfogásom, fejlődtem az iskolában is. Tágabb az érdeklődési köröm

pl. pályaorientáció. Kitűnő tanuló voltam 5. koromig, a drog mindent tönkre tett. Burkoló akarok lenni. Mindennek az oka az otthoni nevelés, Nehéz itt a honvágy.”

„Ha újra kezdhetném, segítenék a szüleimen, rossz életük van. Dolgoznék, eltartanám magam, házat vennék, családot gyereket akarok. Itt minden hasznos. Nagy lecke az itt lét, ha nem kerülök ide, már nem élnék, annyira fűveztem. Kerültem az iskolát, a szülők mindig veszekedtek, verekedtek. Nem volt mit tennem, nem kaptam szeretetet a családtól. Most hogy itt vagyok a család is elgondolkozott a dolgokon, úgy tűnik helyre állnak a dolgok. Nagyon rossz itt a várakozás.

Három nevelőt volt lehetőségem a fiatalokkal végzett munkájuk kapcsán megkérdezni és a következő válaszokat kaptam: A csoportvezető nevelő 9 éve dolgozik az intézetben. Egy ismerőse, későbbi kollégája ajánlásával került a javítóintézetbe. *„A letöltő zárt csoportjának munkáját koordinálok, szervezem. Nevelési tervek a fiatalok számára, róluk készült jellemzések készítése, hetirendek, foglalkozások megtervezése, lebonyolítása, a nevelők, gyermekfelügyelők munkájának megszervezése. Ezek leginkább a feladataim. Szükséges a jó kollegiális környezet, a szakértői háttér, a támogató vezetői tevékenységek. Fontos a motiváltság és az elhivatottság. Az itt végzett pedagógiai munka legtöbbször pozitív változásokat hoz a fiatalok életébe, de a kikerülésük után sajnos a régi környezetük szokásait veszik át újra, aminek eredménye a gyakori visszaesés. A megfelelő szocializálódás determinálja a fiatal későbbi fejleszthetőségét ezen a téren is. Általánosságban azért elmondható, hogy minden növendék fejleszthető, ami igaz a csoporttársak és a nevelőkkel szemben történő kapcsolat kialakítására is. A nevelők részéről rendkívül fontos az empatikus, toleráns, kommunikatív megközelítés, de sokan a humor fontosságát is kiemelik. Ezek hiánya nehézségeket teremt. A fiatalok mindig és mindenben kérnek segítséget. A jó nevelő pedig mindenben tud vagy próbál segíteni.”*

A második oktató nevelő 2015 nyara óta dolgozik az intézetben, a pedagógus pálya igénye hozta a javítóintézetbe. *„Itt, amit csinálnom kell: Fiatalkorúak fejlesztése, felzárkóztatása, osztályozó vizsgára való készítése; állandó délelőtti munkarendben iskolai rendszerben. A fiatalok javítóintézeti nevelése során, pozitív irányú változás következik be az itt tartózkodásuk alatt, és ez addig tart, amíg el nem hagyják az intézetet. A kapcsolat kialakításában a neveltekkel a nehézségek: kommunikációs nehézségek, különböző szociális háttér.”*

A harmadik oktató nevelő tanár 1999 óta dolgozik az intézetben. *„Intézetünk iskolai részlegének tanulócsoporthaiban „tanítok”, korrepetálok, felzárkóztatok földrajz és természetismeret tantárgyakból. Korábban oktattam biológia és magyar tantárgyakat is. Nagy*

hangsúlyt fektetünk a nevelésre, ezért gyakran tartunk nevelő jellegű foglalkozásokat is („szociológia”, önismereti foglalkozások, egészséges életmód, drogprevenció és rehabilitáció, stb...) A munkánkat segíti, hogy az eszközök pótlását, képzések hiányát sikeres EU-s pályázatok segítségével próbáljuk pótolni. Az intézetben tapasztaltak pozitívak, a fejlődés szinte minden fiatalnál jól érzékelhető. A kérdés az, hogy visszakerülve közegükbe (kriminalizált közösség, illetve család; rendkívül alacsony morális értékrenddel rendelkező családi, vagy kortárs csoport közeg; a mélyszegénység, kilátástalanság, drog, munkakultúra teljes hiánya, stb.) mennyire lesznek tartósak, szilárdak az itt elért eredmények? A fiatalokkal való kapcsolatteremtés legnagyobb és egyre súlyosbodó problémája az egyre alacsonyabb (rémisztően alacsony!) intellektus. Többségük sem térben, sem időben nem tud tájékozódni, kommunikációs szintjük mérhetetlen alacsony szintű, egyszerűbb tömondatokat is alig képesek megérteni, feldolgozni (válaszolni, végrehajtani). Mindez az oktatás színvonalának és a szociális ellátórendszer torzulásainak mélyrepüléséből is fakad. Személyesen nekem sokat segít a kommunikációban, hogy – mert a fiatalok által is elismerten a többségük cigány származású – sokat tanultam a romák kultúrájáról, illetve megtanultam a cigány nyelvet is. Ha mást nem is, a szimpátiájukat kivívva könnyedebbé, nyíltabbá válik a kapcsolatunk. A fiatalok gyakran kérnek tőlem tanácsot.”

3.3.1 A kapcsolattartás szabályai

A Házirend részletesen tájékoztatja a fiatalokat a kapcsolattartás szabályairól.

A javítóintézeti neveltek csak azokkal a személyekkel tarthatnak kapcsolatot, akik kapcsolattartási engedéllyel rendelkeznek. A kapcsolattartás formái a következők: csomagküldés, telefonbeszélgetés, levelezés, látogatás, kimenő, eltávozás, szabadság, családi konzultáció és családterápiás foglalkozás. A kapcsolattartás ellenőrzés nélkül a védő ügyvéddel, az egyház képviselőjével, a pártfogó felügyelővel, a gyermekvédelmi gyámmal, külföldi állampolgárság esetén az adott ország képviselőjével, valamint az emberi, állampolgári, nemzeti és kisebbségi jogok védelmére feljogosított szervezet tagjaival valósul meg.

A javítóintézeti nevelt számára, abban az esetben, ha nem rendelkezik saját anyagi háttérrel az intézet a levelezés postaköltségét átvállalja. A fiatal korlátlan gyakorisággal és terjedelemben levelezhet, de szűrőpróba szerűen ellenőrzik annak tartalmát. Abban az

esetben, ha a levél tartalma veszélyezteti a javítóintézet biztonságát, vagy indokolt, nem kerül kézbesítésre, jegyzőkönyv készül róla.

A kapott csomag tartalma csak nem romlandó élelmiszereket tartalmazhat, összesen 5 kg lehet a csomag súlya. 2 kg gyümölcs, és 3 kg édesség, valamint tisztálkodási eszközök. A csomag csak zárt állapotban a szavatossági idő feltüntetésével küldhető meg a fiatal számára, a beküldhető dolgokról a családtagok pontos írásos tájékoztatást kapnak. Látogatáskor is van lehetőség csomagot küldeni a családtagoknak, viszont élelmiszert csak egyszerre elfogyasztható élelmiszer mennyiséget lehet vinni. Folyadékot küldésére nincs lehetőség, csomagban sem és látogatások során sem. A csomagot a fiatal jelenlétében egy felnőtt ellenőrzi, ha az intézet rendjét, saját magára, vagy a társaira veszélyt jelentő, egészséget, biztonságot veszélyeztető eszközt vagy anyagot tartalmaz, a csomagot a fiatal nem kaphatja meg, amiről szintén jegyzőkönyv készül.

A javítóintézeti neveltek heti két alkalommal 10-10 percet telefonálhatnak, melynek költségeit az intézet állja. Csak a kapcsolattartóival telefonálhatnak a fiatalok, melyet a nevelők felügyelnek és indokolt esetben meg is szakíthatják a beszélgetést. Az ügyvéddel, egyház képviselőjével, emberi, kisebbségi jogok képviselőjével ellenőrzésmentesen telefonálhatnak a javítóintézeti neveltek.

A fiatal fiúk havonta két alkalommal fogadhatnak látogatókat, mely látogatás időtartama minimum 30, maximum 120 perc lehet. Egy alkalommal 4, 6 év feletti és 2, 6 év alatti látogató fogadására van lehetőség. A fiatalok a kapcsolattartásba vett személyek közül eldönthetik, hogy kivel szeretnének találkozni. A látogatást felügyelik, és ha a fiatal vagy annak hozzátartozója a látogatás rendjét megszegi, a látogatás megszakítható, ill eltiltásra is sor kerülhet. A havi látogatási időn felül biztosítható a családi konzultáció és családterápiás foglalkozás, mely fentebb már bővebb kifejtésre került.

A kimenő abban az esetben adható, ha a fiatal legalább már egy hónapja a javítóintézet lakója, és magatartása érdemességet mutat. A kimenő a nevelési időbe beleszámít, hetente egyszer, minimum 2 óra és maximum 12 óra időtartamban adható.

A fiatal akkor kaphatja meg az első eltávozását, ha már két hónapja az intézet lakója, és a magatartása alapján a nevelők javasolják azt. Az eltávozás beleszámít a nevelési időbe. Egy évben összesen 30 nap, alkalmanként minimum két nap maximum 5 nap adható, itt az utazási idő is beleszámít az időintervallumba az eltávozások esetén.

A szabadság szintén akkor adható, ha a fiatal legalább 2 hónapja az intézet lakója, magatartása alapján a nevelő javasolja, ami ugyanúgy beszámít a nevelési időbe. Évente összesen két alkalommal, az iskolai téli szünet idején 10 nap, az iskolai nyári szünet ideje alatt

maximum 21 nap lehet a szabadság időtartama. Eltávozás és szabadság esetén az intézet minimum egy héttel előtte egyeztetni azt a következő szabályok alapján: az intézet a fogadó személyekkel, családdal, környezettel a nevelt biztonsága érdekében egyeztetni az eltávozást. A nevelt csak a törvényes képviselője, gyermekvédelmi szakellátásba vett fiatal esetén a gyámhivatal engedélyével, és a fogadó intézmény nyilatkozatával távozhat el.

Az intézeten kívüli tartózkodás, mint kedvezmény, a már említett kimenő, eltávozás, szabadság, valamint az intézeten kívüli egyéni és csoportos programok, és a külsős iskolába járás. Ezeknek feltételei a házirend szabályainak betartása, az intézet rendjének betartása, valamint az intézeten kívüli magatartás. A neveltek csak az intézet által kibocsátott írásos engedéllyel tartózkodhatnak az intézeten kívül, ezzel igazolva személyazonosságukat is. Az engedély pontosan tartalmazza, hogy hova mehetnek, és mennyi ideig tartózkodhatnak az adott helyen a fiatalok. Ha az intézet lakója külső iskolába, munkahelyre jár, esetleg önkéntes munkát végez, az engedélyezett időpontig köteles visszatérni az intézetbe. Amennyiben ez nem valósul meg, az szökésnek számít, az ideiglenes elbocsátást is veszélyezteti, valamint a javítóintézeti nevelését is meghosszabbíthatja a fiatal neveltnak. Orvosi vagy megfelelő hiteles igazolás alátámasztása szükséges az indokolt távollétnek. Bármilyen a fiatal hibáján kívüli esemény gátolja a nevelt időn túli visszaérkezését, arról tájékoztatni köteles az intézetet telefonon. Az intézet elhagyásakor a javítóintézeti neveltek a saját ruházatukat viselhetik, visszaérkezésükkor kötelesek magukat alávetniük személyi ellenőrzésnek.

Az intézményen kívül is vannak magatartási szabályok, a javítóintézeti növendékeknek kötelesek az intézeten kívül is betartani az alapvető magatartási szabályokat, melyek érvényesek az iskolai, munkahelyi, utcai, közösségi környezetekre is. A fiatalok nem fogyaszthatnak intézményen kívül sem alkoholt, kábítószer, és minden olyan cselekménytől tartózkodniuk kell, amelyek konfliktushoz, szabálysértéshez, vagy bűncselekményhez vezethet. Ezen szabályok megsértése ugyanolyan jogkövetkezményekkel jár, mintha a fiatal azokat a javítóintézetben követte volna el.

Az interjúim során jól érzékelhető volt, hogy a fiúk mindig várták a lehetséges szabadságot, kimenőt, melyet jutalomként éltek meg, és tartottak a megvonásuktól, ami egyben motiváló és visszatartó erő is.

3.3.2 Jutalmazás és fegyelmezés

A jutalmazás formái: igazgatói, nevelői dicséret, tárgy jutalom, jutalom kimenő, eltávozás, szabadság engedélyezése, egyéni, csoportos vagy kulturális vagy sport rendezvényen való részvétel, valamint a korábban kiszabott fegyelmi büntetés enyhítése vagy elengedése. Ezen felül szakoktatói, tantestületi, tanári, otthon vezetői, nevelési koordinátori és igazgatóhelyettesi dicséretben is részesülhetnek a javítóintézeti neveltek. A jutalmazások feltételei a házirend szabályainak folyamatos betartása, aktív és példaértékű részvétele, a neveltek a foglalkozásokon, egyéb és a csoportban kiemelkedő aktív részvétele a közösség érdekében. Figyelembe veszik a fiatal önmagához viszonyított fejlődő tendenciáját, együttműködésének fejlődését, a nevelési, oktatási, képzési területeken, csoportban és egyénileg is. A tanműhelyekben végzett munkájáért a növendék munkajutalmat kaphat, melyet a letéti számlájára tesznek a fiatalnak, a zsebpénzkifizetéssel egy időben. A munkajutalom 20%-át teszik a letéti számlára, amit eltávozásakor kaphat meg, de nevelői javaslatra az igazgató engedélyével ennek is felhasználható egy része. Csoportos jutalmazás is van az intézetben; lehetőség van fényképkészítésre a csoporton belül, 1 órával el lehet tolni a lefekvés időt, klubszoba, biliárdszoba, játékszoba használata stb. közös rendezvények is adhatóak jutalomként pl. közös főzés, szalonnasütés, intézeti mozi, intézeten kívüli előadások. Csoporton belül DVD vagy egyéb hordozók használata, a szabadidő szórakozásával való eltöltésére, valamint vannak csoportos tárgy jutalmak is. A javítóintézeti neveltek számára a napirendi tevékenységek nagy része kötelező, a fennmaradó része szabadon választható, jutalom.

A javítóintézeti nevelt fegyelmi vétséget követ el, ha a kötelességeit megszegi, vét a javítóintézeti rend, vagy a házirend ellen. Fegyelmi eljárást indítanak a fiatal ellen, ha szökést kísérel meg, vagy ha a szökés megvalósul. Abban az esetben is fegyelmi eljárás indul a nevelt iránt, ha fizikai erőszakot, vagy folyamatos lelki terrort alkalmaz társaival szemben, ha szándékosan kárt okoz az intézmény eszközeiben, ruházatban, biztonságtechnikai eszközökben. A lopás, felbujtás, tiltott eszközök elrejtése és minden olyan esemény, ami az intézet rendjét megzavarja, fegyelmi eljárással járó következmény.

A fegyelmi eljárás során meghallgatják a fegyelmi eljárás alá vont fiataalt, az ügysző kapcsolódó fiataalt, vagy fiatalokat és a dolgozót. A fegyelmi bizottság három tagú, a meghallgatásról jegyzőkönyvet készítenek. A vétség megállapításakor kiszabható büntetések a következők: nevelői figyelmeztetés, igazgatói megrovás, legfeljebb egy hónapra társas rendezvényektől való eltiltás. A kimenő meghatározott időre, de legfeljebb 2 hónapra vonható meg, az eltávozás legfeljebb 3 hónapra, a soron következő szabadságból való kizárás, és zárt jellegű javítóintézetben való elhelyezés is kiszabható. A kimenő és a szabadság elvonása

egyszerre is kiszabhatóak. A fegyelmi határozatot a bizottság szóban is ismerteti a fiattal, ellene az intézmény igazgatójánál panasszal élhet, amennyiben szándékosan kárt okozott a nevelt, a kárt is meg kell térítenie. A javítóintézeti nevelt kérheti a közvetítői eljárás alkalmazását, ha társa sérelmére követ el fegyelmi vétséget, mely időszakra a fegyelmi eljárást vagy büntetést felfüggesztik. A közvetítői eljárás lefolytatásához szükséges a sértett fél beleegyezése, az eljárás során cél, hogy létrejöjjön a fegyelmi eljárás alá vont fiatal tevékeny megbánása. A fegyelmi eljárás folytatódik, ha a felek nem járulnak a közvetítői eljáráshoz, nem jön létre megállapodás, vagy nem teljesíti az elkövető fél a megállapodásban foglaltakat.

„Míg a hagyományos büntető igazságszolgáltatás a bűncselekményt az állam ellen elkövetett tettként értékeli, addig a helyreállító igazságszolgáltatás személyek közötti konfliktusként tekint rá. Az egyik az elkövető bűnösségét hangsúlyozza, a másik az elkövető kötelezettségeit helyezi középpontba. A resztoratív igazságszolgáltatásban a sértett és az elkövető együtt dolgozzák ki azt a megoldást, amely a köztük fennálló konfliktust feloldja, szemben a büntető igazságszolgáltatással, ahol az állam képviselőjeként a bíró dönt a bűncselekmény következményeiről.”²⁵

Pedagógiai célzatú figyelmeztetést a növendék nevelői alkalmazhatnak, ha kisebb mértékben szegi meg a házirendet, vagy az intézeti szabályokat, vagy ha a viselkedése vagy a teljesítménye a fiatalnak az elvártakhoz képest negatív irányba mozdul. Abban az esetben is figyelmeztetésben részesül a nevelt, ha felnőtt és fiatal társaival szemben tiszteletlenül viselkedik, a kötelező és szabadidős foglalkozásokon nem megfelelő magatartást tanúsít. Ezekben az esetekben írásban is és szóban is figyelmeztethetik a fiattal, de munkavégzés elrendelését nem lehet alkalmazni. Az írásbeli figyelmeztetések formái a következők: nevelőtanári, tanári, szakoktatói figyelmeztetés, és megrovás. Abban az esetben, ha a fentiek nem hozták meg a kellő eredményt, de a növendék viselkedése még nem éri el a fegyelmi vétség mértékét a következők alkalmazhatóak: tantestületi, otthonvezetői (nevelési koordinátori) figyelmeztetés és megrovás, valamint igazgatóhelyettesi megrovás. A kedvezmények megvonására is sor kerülhet pl. jutalom látogatás megvonása, a látogatások idejének csökkentése. A jellemzésekben, amik a hivatalos szerveknek íródnak, feltüntetésre kerülnek a jutalmazások, fegyelmi vétségek és a pedagógiai célzatú figyelmeztetések is.

A fiatal számára pszichológusi segítséget biztosítanak, amennyiben a társaival szemben, vagy a vele foglalkozó munkatársakkal agresszívan, (legyen ez verbális vagy fizikai

²⁵ Wagner János (2008) *A büntető ügyekben alkalmazható közvetítőtevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon* Budapest Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Országos Bűnmegelőzési bizottság

megnyilvánulás) viselkedik. Ezen segítség a konfrontálódást követően azonnali, az előállító szobában kell várakoznia a fiatalnak az érkező segítséget nyújtó szakemberre.

Kényszerítő eszközt abban az esetben alkalmaznak, ha a nevelt a javítóintézet rendje vagy biztonsága ellen sértő magatartást tanúsít, bárki életét, testi épségét, személyi szabadságát veszélyezteti. Bűncselekmény vagy szökés megakadályozása esetén alkalmazható testi kényszer, megfogás, lefogás, ellökés, elvezetés és önvédelmi fogás is..

3.3.3 Oktatás és képzés

Az oktatást és nevelő munkát az iskolában gyógypedagógusok, fejlesztőpedagógusok, szaktanárok és tanárok végzik, mely egy területen bár, - de a képességi szintekhez mérten - még is elkülönítve folyik. A pedagógiai alapelvek: az esélyegyenlőség, képességek és készségek fejlesztése, következetesség elve, egyenrangúság, és a pedagógusvezető szerepű elve, lehetséges emberkép. A kis létszámú foglalkoztatás a minél hatékonyabb tanítást teszi lehetővé az egyéni képességek és személyiségek figyelembevételével, valamint a képzési szint elmaradottságától. A pedagógusok a kommunikációs készségének fejlesztését kiemelt feladatnak tekintik, fő cél még, hogy legalább egy szakma elsajátítása a növendékeknél megvalósuljon. Különös figyelmet fordítanak a szakemberek a nevelt fiatalok esetében a társadalomra való beilleszkedés segítésére, a bűnismétlés megelőzésére, és a munka világába való felkészítésére. A személyiség fejlesztés a következő szinteken valósul meg: az érzelmek fejlesztése, az akaraterő fejlesztése, becsületesség, önismeret, önfejlesztés, szomatikus nevelés, a tanuláshoz való viszony, mind ezeket differenciált egyéni bánásmód figyelembevételével valósítják meg a pedagógusok fejlesztő munkájuk során. Az oktató-nevelő munkának, mint a reszocializáció egyik színterének fontos eleme a szocializáció elősegítése, valamint a közösség fejlesztés. *„Az elítéltek nevelésének legfontosabb mozzanata az érintettek célszerű foglalkoztatásának, a rendelkezésre álló idő konstruktív eltöltésének megszervezése abból a célból, hogy az elősegítse az elítéltek szellemi és fizikai erejének fenntartását, valamint olyan alap- és szakműveltség megszerzését, amelynek révén növekszik az esélyük a szabadulás utáni visszailleszkedésre. Mindezeknek az elvárásoknak az eszközöként jelenik meg - többek között - az oktatás.”*²⁶

²⁶ Czenczer Orsolya (2008): *Az oktatás, mint reszocializációs eszköz a fiatalkoriúak büntetés- végrehajtási intézetében* Börtönügyi szemle 3.sz. 1-12. o.

Az intézet az integráció alapelve mentén a sajátos nevelési igényű diákokat integráltan oktatja a társaival. A diákok jelentős része roma, halmozottan hátrányos helyzetű, és nagymértékű lemaradásuk van az oktatás a szocializáció, a személyiség fejlődésükben, valamint számos analfabéta vagy fél analfabéta növendék kerül be az intézménybe.

Az intézményben általános iskolai, szakiskolai és speciális szakiskolai előkészítő, valamint középiskolai osztályozó iskolai felkészítő oktatás folyik. A tanulócsoportok száma változó, az oktatás tanórán kívül is tevékenységeket is tartalmaz. Délelőtt 5 órában folyik az oktatás délután kiegészítésként 2 órában. Az intézet évente 2 alkalommal biztosít a fiatalok számára osztályozó vizsgát. A fiatalok értékelése pontrendszerben működik, hisz az osztályzat adása nem mutatna realitást, valamint negatív hatással lenne az amúgy is motiválatlan növendékek számára. Az iskola szakmai programja mellett, mellékletként az iskolai magatartási szabályokat tartalmazó dokumentum tartalmazza a fiatalok számára az oktatás ideje alatt a helyes magatartás követelményeit.

3.3.4 Munkafoglalkoztatás

A munkafoglalkoztatás célja a fiatalok számára a tapasztalat szerzés a munka világáról, visszajelzést kapnak a munkájuk értékéről, és a már fentebb is említett munkajutalom által jövedelemhez juthatnak, melyet a javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015 (I.14.) EMMI rendelet 32-34§ szabályozza.

Az előzetes részlegben a következő munkafoglalkoztatási lehetőségek adottak a fiatalok számára: varrodai, kosárfonói, kerámiai, kreatív műhelyek. A befogadó csoport tagjai azonnal munkafoglalkoztatásban vesznek részt, ezzel segítve az intézetbe való beilleszkedést. A javítóintézeti részleg munkafoglalkoztatásának színterei a következők: kertészet, mosoda, konyha, kreatív műhely. Az előzetes és a javítóintézeti részlegben is egyaránt környezet gondozást végeznek a fiatalok, megvalósítva az önkiszolgálást, mely nem munkafoglalkoztatásnak minősül. A munkafoglalkoztatás színtere a tanműhelyben folyó munkafoglalkoztatást az arra jogosult szakoktató irányítja és szervezi meg. Ami a munkafoglalkoztatás időtartamát illeti, nem haladhatja meg a napi nyolc órát, heti időtartamban a 16 éven aluli fiatal esetében a 20 órát, 16 éven felüli fiatal esetében a 40 órát, de 14 éven aluli fiatal nem vesz részt munkafoglalkoztatásban. Ezen foglalkoztatások díjazása

óránkénti mértéke nem lehet kevesebb a kötelező legkisebb órabér 30%-ánál. Lehetőség van intézeten kívüli munkavégzésre is, melyen az előzetes részlegben lévő fiatalok nem vehetnek részt. B. Aczél (2000), az Előzetes letartóztatás javítóintézeti körülmények között című tanulmányában is rávilágít, hogy mekkora kihívás a fiatalok előzetes letartóztatásának végrehajtása a javító intézetekben, hisz még több kritériumnak és jogi szabályozásnak kell megfelelni, de eredményes és hatékony nevelést is kell folytatni a növendékeknek.

A varrodai tanműhelyben a növendékek megtanulnak varrni, endlizni, vasalni, megismerik a keresztszemes és a gobelinhímzést is. A képzés ideje az elméletet is beleszámítva 5 hónap, mely a kezdő követelményi szint. A középhaladó követelményi szint 4-6-5 hónap mely elvégzésével a növendékek oklevelet kapnak, a sikeres vizsgát követően. Ezt követően van a haladó követelmény szint. A kosárfonó műhelyben tanuló fiatalok a kosárfonás elméleti és gyakorlati oldalát ismerhetik meg. A kezdő szint kb. 3, a középhaladó kb. 4-5 hónap, a haladó szint kb. 6-8 hónap időtartamú. A kerámia műhelyben megismerkedhetnek a fiatalok az agyagozással, a fazekassággal, a kerámiával és a szobrászattal, mely a fenti képzésekhez hasonlóan a három szintből áll. A kertészeti szakoktatás az intézet egy speciális ága, mely a fiatalok számára egy önálló termelési alternatívát kínál. A kezdő szintben a fiatalok elsajátítják a kapálást, gereblyézést, ásást. A középhaladó szintben, a fiatalok már a tanműhelyben tevékenykednek, a haladó szintben már a mezőgazdasági általános ismeretek elsajátítását is magában foglalják a tananyagok. A mezőgazdasági képzésnek részei a talajtan, géptan, valamint a kertészeti növények termesztési ismeretei is. A kertészeti munkafoglalkoztatás éves menete függ az időjárás viszonyosságaitól. A kreatív műhelyben a valódi életre való felkészítésben vesznek részt a fiatal fiúk. Itt a személyiségfejlesztő tevékenységek a meghatározóak. A papíripar és a faipar kap nagy hangsúlyt a műhelyben, akár külső megrendelésre végzendő munkákban is. A műhelyben szintén 3 szintű követelmények vannak, a végén jártassági vizsga letételének lehetőségével, mely minimum 5 hónap gyakorlati képzéshez kötött. A fiatalnak 200 órán kell összesen részt vennie, melyből az elmélet 60 óra a gyakorlat 140 óra.

3.4 Szabadítás a javítóintézetből: Ideiglenes elbocsátás, elbocsátás

Belovics, Vókó (2014) ²⁷A büntetés-végrehajtási törvény magyarázata alapján, a feltételes szabadságra bocsátással párhuzamba állítható az ideiglenes elbocsátás jogintézménye. Mind ez a szabadságvesztés büntetés során lehetséges. A feltételes szabadságra bocsátás esetén az elítéltet szabadlábra helyezik azzal a kritériummal, hogy újabb bűncselekményt nem követhet el, és az előírt magatartási szabályokat be kell tartania. Ebben az esetben nem hajtják végre a büntetés hátralévő részét az elítélttel szemben. A javítóintézeti neveltek esetében is a fentiekhez hasonló módon működik az ideiglenes elbocsátás. Ideiglenes elbocsátásra a javítóintézeti nevelés letöltési időtartamának a felénél van lehetőség, de legalább egy év után. Tehát, akit 4 évre jogerős javítóintézeti nevelésre utaltak, két év után is ideiglenesen elbocsáthatnak, de minimum egy évet az intézetben kell töltenie. Másik feltétele az ideiglenes elbocsátásnak, hogy az alkalmazott intézkedés célja alaposan, feltehetően, a javító intézeten kívül is elérhető legyen. Kizáró okok: ha a fiatal fegyelmi felelősségét legalább három alkalommal megállapították a javítóintézet engedély nélküli elhagyása miatt. A büntetési bírónak van arra lehetősége - amennyiben, az intézeti tanács, a védő vagy a törvényes képviselő, valamint maga a növendék előterjesztése esetén kivételesen - az elbocsátás esedékessége előtt 2 hónappal is elbocsáthatja a fiataalt az intézetből. Az ideiglenes elbocsátáskor a fiataalkorúhoz pártfogói felügyeletet rendelnek, melynek időtartama legalább 1 év, de a javítóintézeti nevelés hátralévő részének időtartamával azonos. Ha a fiataalkorú a 21. életévét betölti, az időtartam alatt, véglegessé válik. Ha a fiataalkorút szabadságvesztésre ítélik, javítóintézeti nevelést rendelnek el, vagy súlyosan megszegi a pártfogói felügyelet szabályait, a végrehajtási bíró megszünteti az ideiglenes hatályú elbocsátást. A pártfogói felügyelet szabályainak súlyos megszegése esetén az ügyészhez kell fordulni, a bizonyítási eszközök megjelölésével. *„A pártfogónak nem elsődleges feladata a pártfogolt életében jelentkező összes szociális probléma megoldása, de amennyiben az a bűncselekmény elkövetéséhez hozzájárult vagy bűnismétléshez vezethet, akkor törekednie kell a kompetencia határain belül történő megoldásukra. A pártfogó speciális feladata lehet a változás/változtatás motivációjának kialakítása, közvetítő/generáló szerep betöltése az adott problémára szakosodott intézmény és a terhelt között.”* ²⁸

Ha a bíróság a fentiektől eltérő szankciót szab ki, a büntetés –végrehajtási bíró megszüntetheti az ideiglenes elbocsátást. Fontos megjegyezni, hogy ezekben az esetekben nem beszámítható a már letöltött ideiglenes elbocsátás időtartama.

²⁷ Belovics Ervin, Vókó György (2014): *A büntetés- végrehajtási törvény magyarázata* Budapest, HVG Orac lap Könyvkiadó Kft.

²⁸ Hatvani Erzsébet (2006): *A Pártfogó Felügyelői Szolgálat és a bűnelkövetők társadalmi reintegrációja* Börtönügyi szemle 1.sz. 27-32. o.

Elbocsátásra akkor kerül sor, ha a fiatal számára letelt a bíróság által kiszabott javítóintézeti nevelés időtartama, ha betöltötte a fiataalkorú a 21. életévét. A 21. életév akkor is mérvadó, ha a fiatal nem töltötte ki a rászabott időtartamot. Természetesen, ha a nevelése ideje alatt szabadságvesztésre ítélik, elbocsátásra kerül sor a javítóintézetből. A javítóintézet feladata a gyermekjóléti szolgálattal együttesen az elbocsátást megelőzően, hogy a növendék családjához való visszatérését előkészítse és megszervezze. Abban az esetben, ha a fiatalnak nincs lehetősége a családjához való visszatérésre, akkor segítséget nyújtanak az önálló élete megkezdéséhez és a lakhatásának biztosításához is.

4. És ami utána következik: után követés, utógondozás

A fiatalok javítóintézeti nevelésének utolsó állomásaként fontos megvizsgálni az intézetből való kikerülés jogilag biztosított háttérét is, valamint a kikerüléshez szükséges komplex körülményeket, ugyanakkor, ezen, gyakorlati megvalósulásokat.

4.1 Utógondozói ellátás

Az utógondozói elhelyezés szabályzata alapján a következő jogszabályok határozzák meg az utógondozás jogi háttérét: 2013 évi CCXL törvény 38 §, 1997. évi XXXI törvény, és végrehajtási rendeletei, valamint az 1/2015. (114.) EMMI rendelet 51 §. A részleg 8 férőhellyel rendelkezik. Teljes vagy részleges ellátást biztosít egyénileg megállapodás alapján azon fiataalkorú és fiatal felnőttek számára, akik betöltötték a 21. életévét és az igazgató elbocsátja őket, a bíróság által meghatározott javítóintézeti nevelés időtartama letelt, tanulmányaik folytatása, vagy befejezése miatt kéri az ellátást. Azon fiatalok számára is biztosított a lehetőség, akik számára az elbocsátásuk után nem sikerült lakhatási és megélhetési lehetőséget teremteni, a családjukba nem térhetnek vissza, valamint a megkezdett tanulmányaikat a javítóintézeti oktatás keretén belül szeretnék folytatni. Abban az esetben is indokoltság alapján átmeneti időre elhelyezhetőek a fiatalok a részlegben, ha a tanulmányaikat befejezték, és munkaszerződéssel rendelkeznek. A részleg lakás otthoni formában működik, szervezettel a javítóintézethez tartozik. Az elhelyezés időtartamát illetően a tanulmányok befejezéséig, valamint az azt követő 6 hónapig van lehetőségük a

fiataloknak az ellátást igénybe venni. 1 fő nevelő segíti és ellenőrzi az utógondozói elhelyezett fiatalok ellátását.

Az utógondozói eljárást a végleges elbocsátást megelőző 1 hónappal meg kell indítani. Az eljárás megindítása a fiatal törvényes képviselője, a fiatal, ill. a nagykorú írásbeli kérelmére indul meg, gyermekvédelmi szakellátásban lévők esetén az 1997. évi XXXI. tv. és végrehajtási rendeleteinek előírásai szerint kell lefolytatni. Az illetékes gyámhivatalnak a gyermekvédelmi gyám terjeszti be a fiatakorú kérelmét és a javítóintézet befogadó nyilatkozatát. Csak kivételes esetben kaphat utógondozói ellátást nevelésbe vett fiatal, ugyanis, róla a gyámhivatal által megjelölt gondozási hely köteles gondoskodni. A kérelem mellett csatolandó a környezettanulmány, nevelői vélemény, pszichológiai és orvosi vélemény is. Az utógondozói ellátás határozatáról az intézet értesíti a szülőt, a pártfogó felügyelőt és a települési önkormányzat jegyzőjét, az utógondozás kezdetével és várható befejezésével, valamint az indoklással. A javítóintézet megállapodást köt a fiatallal, fiatakorúval, mely a következőket tartalmazza: az elhelyezés kezdeti és várható befejezésének időpontja, a fiatal nyilatkozatát arról, hogy megismerte a házirendet, az azzal járó kötelezettségeit és megszegése esetén jogkövetkezményeit, az ellátás mértéke és módja, valamint egyéb személyre szóló kitételeket is tartalmaz. A javítóintézet biztosítja az utógondozott napi ötszöri étkezését, ruházatát, mely saját ruházat is lehet, a higiéniához szükséges szereket, eszközöket. A belső és külső körlet takarítását az utógondozottak végzik, melyhez mindent az intézet biztosít. Az utógondozott amennyiben nem rendelkezik jövedelemmel, a jogszabály és a zsebpénzre vonatkozó szabályzatnak megfelelő összeget kap, valamint a tandíj, taneszközök, bérlet is idetartozik, melyek különböző forrásokból is biztosíthatóak. Az utógondozott orvosi és pszichológusi ellátást is kap. Az utógondozott használhatja szabadidejének eltöltése érdekében a közös játéktermeket, valamint részt vehet a közös intézményi rendezvényeken, amennyiben az intézet költségvetése engedi, az utógondozottak számára csoportos kirándulásokat, táborozásokat szervez. Az utógondozottakról is személyi dokumentációt vezetnek a következőkről: az elhelyezés engedélyezésével kapcsolatos dokumentumok, környezettanulmány jellemzések, javaslatok, értesítések egy példánya, megállapodás, negyedévi nevelői jellemzések, megszűnéssel kapcsolatos iratok, határozatok, fegyelmi, kérelem stb. A dokumentáció esemény naplót is tartalmaz, valamint az utógondozói ellátottakról külön kell nyilvántartást vezetni.

Az utógondozói részlegben a nevelő a következő feladatokat látja el: segíti a fiatallal kapcsolatos oktatás szervezését pl. megfelelő iskola keresést, a felvétellel kapcsolatos tennivalók intézését, szükség szerint munkahely keresésben való közreműködés. A nevelő

segíti az otthoni tanulást és nyomon követi a tanulással kapcsolatos kötelezettségeket, rendszeres kapcsolatot tart az oktatási intézményekkel, valamint segíti és ellenőrzi a házirend megtartását. A fiatalok napirendjével és ellátásával kapcsolatos teendők megszervezése mellett a nevelő igény szerint életvezetési tanácsadást nyújt, beszélget a fiatalokkal, és segíti a konfliktuskezelést. A nevelő feladatai közé tartozik még az adminisztráció, a családi kapcsolatok rendezésében közreműködik, a fiatalok távozásának előkészítése a javítóintézetből, valamint segíti és nyomon követi a fiatalok távozás utáni társadalomba való beilleszkedését.

Az utógondozói ellátás a következő esetekben szűnik meg: a fiatal, fiatalfelnőtt és törvényes képviselője kérelmére, a fiatal a tanulmányait megszakítja, vagy az önhibájából eredménytelen, az utógondozott a házirendet súlyosan megsérti, a fiatal önkényesen távozik az utógondozói otthonból. A megszüntetésről a befogadói értesítésnek megfelelően írásban értesíti a fiatakorút és annak törvényes képviselőjét, nevelésbe vett esetén a gondozási helyet, a gyámot, a gyámhivatalt, és a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot. A fiatal fegyelmi felelőssége a házirend súlyos megszegése esetén ugyanúgy fenn áll, a fegyelmi eljárás menetét az intézetben alkalmazott idevonatkozó szabályainak megfelelően folytatják le az utógondozottak abban az esetben, ha hárman vagy annál többen vannak, egy főt választhatnak, aki az érdekeiket képviseli, aki a fegyelmi bizottság munkájában is részt vesz.

4.2 Után követés a szakemberek tapasztalatai alapján

Dolgozatom során felmerült bennem az a kérdés is, hogy mi történik a fiatalokkal, a javítóintézetből való kikerülés után. Eerre kerestem a választ a szakemberekkel készített kérdőíveim, és a fiatalokkal készített interjúim alatt. A javítóintézet utógondozója számos végzettséggel rendelkezik, óvodapedagógus, szociológus, humán menedzser, szocio és család terapeuta, valamint a szociális szakvizsgát is letette. A szakember 1998 óta dolgozik az intézetben, nevelőként kezdte az intézetben a munkáját, speciális csoportvezető is volt, közben tovább képezte magát, így lett utógondozó. A szakember feladata az utógondozás, az ő dolga az elbocsátás elkészítése, környezettanulmány készítése. 3 hónappal az elbocsátást megelőzően az utógondozó feltérképezi a fiatalok céljait, terveit, valamint felkészíti a fiatalokat és az anyagukat a törvényszékre, az ideiglenes elbocsátáshoz.

Medveczky (2008) két tanulmányában²⁹ a javítónevelés és a kriminalizáció feldolgozása mellett az utógondozás kérdéskörét is szintén körbejárta, melyben a Debreceni Javítóintézetet is bemutatta.

Az intézet növendékügyi hivatalában dolgozó utógondozó szakemberrel készített interjúm a következőkre világított rá: az utógondozó elmondása szerint a fiatalokkal könnyű a kapcsolattartása, motivációbeli nehézségei nincsenek a szakma terén, szinte csak segítséget kérnek tőle a fiatal neveltek. Az utógondozó a következőket tapasztalja:

„Amíg bent vannak a fiatalok, maximálisan pozitív irányba fejlődnek, de kikerülésükkor ugyan oda kerülnek vissza, ahol a devianciájuk generálódott, ezért kellene utánkövetés, információ arról, hogy mi történik velük kint. A fiatal 21 éves koráig lehet javítóintézeti nevelésben, így később kerül vissza a rossz környezetbe.”

A javítóintézetekről szóló rendtartás megváltozott, most már csak azok lehetnek utógondozói státuszban, akik letöltötték az ítéletüket, míg korábban az ideiglenesen elbocsátottak is utógondozói státuszban voltak. A mostani szabályozással azt gondolták, hogy a fiatalok hasonlóan a gyermekvédelmi rendszerhez, saját maguk fogják kérelmezni, hogy maradhassanak utógondozásban. Magyarországon jelenleg nincs javítóintézeti utógondozott. A szabadultakról az intézetnek nincs kötelessége információt kapni a fiatal életéről, csak az ideiglenes elbocsátottak esetén. Az ideiglenes elbocsátott fiatalok pártfogó felügyeletet kapnak, ami a végleges szabadulásáig tart, de minimum 1 évig. A javítóintézet hozza meg az ideiglenesen elbocsátott fiatal számára az elbocsátás feltételeit, magatartási szabályokat, amit a pártfogó felügyelőnek kell végrehajtania a fiatallal. Elméletileg a javítóintézetnek jelentést kellene kapnia a pártfogóktól, hogy a fiatalok hogy tartják be az előírt magatartási szabályokat, de ez nem működik, mert a pártfogók túl vannak terhelve, akár 100 ügyet is kaphatnak. Az esetek 10%-ában történik csak meg a visszajelzés.

Az utógondozó szakember elmondta azt is, hogy:

„Elő vannak készítve jogszabálybeli változások pl. egy debreceni fejlesztésű e naplónyilvántartó rendszer, valamint dolgoznak egy országos elektronikai nyilvántartó rendszeren, ami standardizálni fogja a szakmai munkát, tartalmazni fogja az egyéni nevelési terveket is többek között. Ezzel az innovációs elektronikai rendszerrel jó esély van az utánkövetésre, sok információ áramolhat a családsegítők, a pártfogók, szakellátásban lévő fiatalokról a javítóintézetek felé, és vissza is, működhet az információ csere.”

²⁹ Medveczky Rita (2008): Helyzetkép a javítóintézetekben folyó utó gondozás gyakorlatáról 1. kapocs 4.sz. 48-56. o. ; 2. kapocs 5.sz. 40-55. o.

A nevelőkkel készített kérdőívemben is feltettem a kérdést, hogy van-e információ a kikerült fiatalokról, a következő válaszokat kaptam: *„Folyamatosan kapunk információkat a kikerült fiatalokról. Hivatalos megkeresés vagy akár a fiatalok kapcsolatrendszere révén egyaránt, de gyakran Ők maguk írnak levelet a korábbi csoportjuk nevelőinek.”*

„Nem. Általában nincs. Olykor összefutok velük az utcán, beszélgetünk, s olyankor másokról is megtudok ezt-azt. Vagy az intézetbe kerül be olyan fiatal, aki a korábbi növendékekről ad információt. Hivatalos visszacsatolás nem érkezik, legyen szó negatív, vagy pozitív további életútáról. „Nagyon kevés, futólag hallani egy-egy megjegyzést”

4.3 És ami utána következik: a fiatalok jövőbeli céljai a várható szabadulás után

A fiatalokkal készített interjúmban arra kerestem a választ, hogy mik a rövid és hosszú távú terveik, ha az intézetből kikerülnek, hová tudnak menni, milyen környezet várja őket, és kik tudnak a segítségükre támogatásukra lenni, valamint hogy vélekednek a pártfogó felügyelőkről. Azért tartom fontosnak ezen kérdések felvetését, hisz ahogy fentebb is az utógondozótól elhangzott, hogy a fiatalok bent pozitív irányba fejlődnek, de nem mind egy, hogy hova kerülnek vissza. Talán a jó kezdet a célok, a rövid és hosszútávú tervek kitűzésével kezdődik, kérdés, hogy a visszakerülő környezet mennyire teszi e célok elérését lehetővé. A Fiúk a következőket mondták:

„OKJ-s képzést, autót, saját lakást akarok. Sok minden változott bennem. Fejlődtem, az javító segített a gondolkozásomban. Kint a kertészkedés, a rendszeresség és a rutin lehet hasznos. A családomhoz megyek vissza, a gyermekemhez, apám és anyósom támogat.”

„Rövidtávon OKJ-s képzést akarok, meg dolgozni. Hosszú távú nincs. A személyiségem és gondolkozásom változott, mintha kicseréltek volna pozitív irányba. Kikerüléskor a konyha a főzés lesz hasznos. Ha kimegyek, apukám, tesóim támogatnak anyagilag is.”

„Ha kimegyek szakmát, tanfolyamot akarok végezni és közmunka programot is akarok. Nyelvet akarok tanulni, külföldön akarok dolgozni. Engem a barátnőm motivál, Ő tanul, én is jogosítványt akarok. Tanulás hasznos lesz kint, itt barkácsolgatok, ács akarok lenni. A szüleimhez kerülhetek majd vissza, Ők támogatnak majd kint.

„Hasznos lesz majd kint, megtanultam kapálni, ásni, meg az egész munka. Lakásotthonba kerülök vissza, de a szüleim támogatnak.”

„Rövidtávon az iskolát akarom végigcsinálni, hosszú távú tervem, nincs. Felnőttebbnek érzem magam, uralkodok magamon. Ha kikerülök, van hová mennem és támogatnak.”

„Kint hasznos lesz, terveim nincsenek, van hová mennem a család támogat.”
Rövidtávon dolgozni akarok, hosszú távon családot, de nem akarok olyat, amilyenben én voltam. Mindenről változott a véleményem, a drogról, rendről, sokat tanultam a nevelőktől. Kikerüléskor lakásotthonba megyek vissza, kőműves akarok lenni, a gyámom fog támogatni.”

„Lakást akarok, feketemunkát akarok, nah meg iskola jogsí. Türelmesebb lettem megváltozott a gondolkodásom ez lesz kint szerintem hasznos. Csak anyukám tud segíteni, támogatni más nincs, hozzá akarok menni majd, ha kikerülök.”

„Tiszalökön akarok hegesztő tanfolyamot csinálni, hosszú távon apámhoz akarok Hollandiába kimenni, dolgozni. Házat akarok venni, két gyereket akarok, mert el is kell őket tartani. Segíteni akarom apámat. Itt megváltoztam, tisztelettudóbb lettem. Kikerüléskor hasznos lesz, hogy nem felesek vissza, Tiszadobra megyek vissza, de apám és a nevelőm támogatni fog.”

„Rövidtávon folytatni akarom a sulit, hegesztő akarok lenni. Hosszú távú, Lakásotthonba megyek vissza, de utógondozást kérek majd, iskolába megyek még, házat, kocsit akarok. Kint hasznos lesz a gitár, ének, megváltoztam, már nem drogoznék. A lakásotthonban fognak támogatni.”

„Tanulni akarok, ha nem sikerül, munka. Hosszú távú nincs. Megváltoztattak itt, viselkedésben is, tudom, mi mivel jár. Miskolcra a lakásotthonba megyek vissza, ott is és a családom is támogatni fog. „

„Gimibe akarok visszamenni, kőműves akarok lenni, ha nem sikerül húsüzembe akarok menni. Családot, jogsí, saját házat akarok majd. Javamra vált a javító. Rájöttem, hogy miket kellett volna és miket nem kellett volna tennem. Anyámhoz megyek vissza, van támaszom.”

„Először a 8 osztály elvégzése után asztalos akarok lenni. Sokat fejlődtem, nem tudtam írni, olvasni, a szavakat helyesen használni, ez egy iskola tábor, ami zárt. Ha kimegyek új élet vár! Kint a tanulás hasznos lesz, civileknek akarok segíteni, a hajléktalanokon. Apámhoz megyek majd, talán hogy bekerültem változott a családom is, mert régen nagyon rossz családom volt.”

„Suli befejezése a cél és kikerülni a lakásotthonból, jó munkahely. Nyugodtabb lettem, tudom kezelni az indulataimat. Kint a sulis és a nevelők tanácsai hasznosak lesznek. Nem lenne muszáj, de lakásotthonba megyek vissza, mert ott tudnak segíteni.”

„Dolgozni akarok és a 8. befejezni, majd később család is lesz. A szabadságot most már meg tudom becsülni. Kint a sulis lesz hasznos. Anyámhoz megyek majd, Ő áll mellettem.”

„Önálló életet akarok, albérletet Pesten az öcsémnek példát akarok mutatni, hogy ne zülljön el. Mindenkivel van célja az istennek, nekem csak egy kis löket kellett, hogy jó úton induljak el, tudom, hogy a szüleim látnak fentről. Kint a rendszeresség lesz hasznos. Szeretem a munkát, az elfoglaltságok a bezártság érzését elnyomják. A nagyszülők segítenek, Pestre akarok menni suliba majd, uncsim segít talán. Kell valaki, ha hátra esek, megfogjon.”

„Arra ítéltettek, hogy megnevelődjének". Hegedűs (2010.) 51.o.

A fiúk többségének már volt pártfogója, nem tartják hasznosnak a velük közös munkát. Ahogy Kerezsi (2006)³⁰ kutatásában is feltette a pártfogóval kapcsolatos kérdést, szintén azt a választ kapta, hogy a megkérdezettek 20%-ának egyetlen problémája megoldásában sem tudott segíteni a pártfogója.

Jól látható, hogy elméleti síkon lelkesek a fiúk, van cél, terv a jövőre nézve, kérdés az, hogy a lelkesedés meddig tart, és mikor szippantja őket vissza a devianciába a régi környezet.

5. Záró gondolatok

5.1 Összegzés

Szakedolgozatomat tehát, a javítóintézetig vezető út, a javítóintézeti nevelés végrehajtása és a javítóintézetből kikerülő fiatalok lehetséges élet esélyein keresztül próbáltam bemutatni, mind ezt a Debreceni javítóintézet bemutatásával, a fiatalok és a velük dolgozó szakemberek szemszögéből is. A fiatalokkal készített életelözmény feltérképezése során, igazolódott, hogy szinte kivétel nélkül a diszfunkciós családok, a deviáns baráti kör, és a támogató környezet hiánya jelentős szerepet játszik a javítóintézethez vezető úthoz. Összefoglalásomban a javítóintézeti nevelés során felmerülő problémákra, akadályozó tényezőkre és nehézségekre szeretnék rávilágítani, az esetleges megoldási lehetőségek

³⁰ Kerezsi Klára (2006): *A fiatalok igazságszolgáltatásának hatékonysága: A fiatalok elítéltek után követéses visszaesés vizsgálata c. kutatás* Budapest OKI

keresésével, végül, dolgozatom lezárását a számomra nyitottan maradó kérdésekkel kívánom befejezni.

Az első kérdés, ami felmerült bennem, a gyermekvédelmi rendszer, vagy ok-okozati kérdése a javítóintézetbe kerülő fiataloknál. A szakellátásban nevelkedetteknél az interjúk azt sugallják, ha bár, kijelenteni nem lehet, de még is jelentős szerepet játszik a bekerülés esélylatolgatásánál. Az intézetben dolgozó szakemberek munkáját akadályozó tényezők a nevelők tapasztalatai szerint: a fiatalok szocializálódási deficitjeinek kezelése, értékszemléletük megváltoztatása, a szerfüggőség, hiperaktivitás, dekoncentráció. Időnként a dilettáns vezetői döntések, beavatkozások. A tárgyi eszközök hiánya. Szűkös anyagi keretek eszközökre. Túlzott adminisztráció. Motivátlanság mely a rossz társadalmi közhangulat lenyomata. Releváns képzések hiánya. Kellő erkölcsi és anyagi elismerés hiánya. A fiatalok megelőző oktatási minősége (egyre nagyobb hiányossággal érkeznek a fiatalok a végzettségükhöz viszonyítva). Tartósan alacsonyabb létszámmal, nagyobb leterheltséggel dolgoznak a szakemberek (betöltetlen, vagy éppen megszüntetett státuszok). A szakma vagy hivatás megbecsültsége igen csekély, ennek megfelelően az anyagi támogatottsága sem megoldott, pedig problémás, gyakran fogyatékos, bűnöző fiatalokkal dolgozni igazán emberpróbáló feladat, amire egyre kevesebb szakember vállalkozik. Bár egyre inkább jellemző, de a szakemberek keveslik a kiegészítő tevékenységeket, intézkedéseket. Másrészt: a szociális szférában dolgozók nem érzik kellő biztonságba magukat. A kliensek jogai túlságosan kidomborodnak a gyakorlati életben, miközben a szakember könnyen rágalmozható, meghurcolható. Az irányukba elkövetett törvénytörések – legyenek akár azok a súlyosabbak – nincsenek kellő mértékben szankcionálva. Sajnos egyre több a nagyon súlyos magatartászavaros kiszámíthatatlan és heves dührohamokkal küzdő fiatal. *„A szociális hálónk viszonylag jól működik. A benne dolgozó szakemberek megbecsültsége viszont szinte nulla. Fontos lenne még megérteni azt is, hogy a segélyezési rendszerünkkel sokszor többet ártunk magunknak, mint azt szeretnénk. Ha egy népcsoport nem hajlandó a beilleszkedésre, rosszabb esetben csupán élősködik rajtunk, aminek rengeteg negatív következményével kell számolnunk. A „cigánybűnözés” kifejezését egy szakember nem használhatja, mégis egyre fenyegetőbb ez a probléma, ami a cigánypopuláció növekedésével együtt növekszik arányosan. Az életkörülményeik – maguknak köszönhetően – siralmasok, amin sajnos nem is akarnak változtatni. Mi pedig támogatjuk őket.”*

A Javítóintézeti nevelés kérdésében felmerült az egyenruha eltörlése, ami az esetleges vagyoni különbségeket még jobban kiemelné, az amúgy is már beilleszkedési zavarokkal küzdő fiatalok között.

Elgondolkodtató kérdés a javítóintézeti nevelés elrendelése esetén, hogy maximum 4 évet szabhatnak ki a fiatalokra, de mi történik akkor, mikor több ízben rendelik el a nevelést, és ez, ha összegeznénk, meghaladja a 4 évet? A válasz, akkor is csak 4 évet kell letöltenie a neveltnek, ami számomra csökkenti a visszatartó erőt.

Az utógondozás problematikája egy kényes kérdés, hisz most a jelenlegi szabályozás alapján egy választható ellátás, de fel teszem a kérdést, egy javítóintézeti nevelt esetén, ami nem egy önkéntes dolog, ki az, aki maradna még utógondozói ellátásban?

A rendszer, az intézmények közötti információ csere és áramlás értem itt mondjuk a szociális hálót és pártfogói felügyeletet, nincs hatékonyan megoldva.

A szakemberek elmondása alapján a javítóintézeti nevelés mindig pozitív irányt mutat, számomra még is égető problémát vet fel a kikerülés kérdése. A fiatalok tervekkel, célokkal távoznak, vannak, akik a családjukhoz, vannak, akik a lakó otthonokba térnek vissza, ahonnan indultak, gyakorlatilag én egy ördögi kört látok ebben.

5.2 Megoldási lehetőségek a felmerülő problémákra

A szakemberek komolyabb és specifikusabb szakpolitikát javasolnak. Amelyben nem kizárólag a humanitás kapná a legfőbb szerepet, hanem az igazi rászorultság megállapítása és támogatása.

A pedagógusok gyakorlatán és szakmai munkáján alapuló személyi- és tárgyi eszközök változtatása, gyermekvédelmi törvény pontosítása az intézmény típusok specifikációinak figyelembe vételével. Mind ezekhez több konzultáció szükségeltetik az irányító és a végrehajtó szervek között. A nevelők és pedagógusok a lehetséges változtatást úgy gondolják, hogy a saját munkakörbeli problémák is úgy változhatnak, ha az egész rendszer változna. Alulról jövő, tapasztalatokat szerzett, szakmailag és emberileg is elfogadott munkatársak meglátásai, javaslatai alapján.

A pártfogók túlterheltek, több munkatársra lenne szükség, így csökkennének a terhek, és hatékonyabb lenne az utánkövetés.

Az országos elektronikai nyilvántartó rendszer tervezete a szociális és gyermekvédelmi intézmények valamint a javítóintézetek között véleményem szerint, ténylegesen lehetővé tenné az információáramlást, az utánkövetést, így csökkenhetne annak az esélye, hogy veszélyeztetett gyermekek vesszenek el a gyermekvédelmi rendszerben. Az elektronikai rendszer lehetővé tenné az illetékes szakemberek számára a hozzáférést,

feltöltést, így standardizálni lehetne a szakmai munkát. Munkám során, én is égető problémának találtam az információ hiányt.

5.3 Fennmaradó nyitott kérdések

A gyermekvédelmi rendszer különösen a szakellátás, mint „lehetséges meleg ágya a javítóintézetbe kerülés okaként való megjelölés talán hibás megállapítás, de a lakó otthonok környezetének feltérképezése mégis ezt sugallja. A diszfunkciós családok és környezet formálása, ami szükséges és feltétel lenne, véleményem szerint egy olyan küldetés, ami lehetetlen. Csak egy egyszerű, talán már primitív példával élve, a javítóintézetben a fiatalok meg tanulják használni a vizes blok helyes használatát, mert otthon nem ismerték a wc-vel ellátott mosdót, amikor hazaérnek, nem fogja őket összkonfort várni.

Végső kérdésként merült fel bennem az, hogy a fiatalokat zárt körülmények között, kényszer hatására mennyire lehet hatékonyan a társadalomba visszaintegrálni, mennyire hatékonyak a reszocializációs eszközök, mert az kiderült, hogy az intézetben pozitív a fejlődés, de pont az lenne a cél, hogy „kint” eredményes legyen. Talán tűzoltás történik, hisz a kinti környezet megváltoztatása szinte lehetetlen, de fontos lenne. A fiatalok a javítóintézetben megtanulnak egy normát, rendszert, szabályokat, mintákat kapnak, de mikor visszakérülnek a környezetbe, ahonnan jöttek, más szociokultúra, norma és szabályrendszer várja őket, és az ördögi kör folytatódik.

Dolgozatom lezárását egy idézettel szeretném teljessé tenni, ami a fiatalok szemszögét tükrözi.

„Nem azért szégyenkezünk, mert hibát követtünk el, hanem mert megaláztatásunkat mindenki látja.” (Milan Kundera)

Mellékletek

1. Melléklet: Javítóintézeti neveltekkel elkészített interjú vázlata

A családi háttér feltérképezése

Név (csak a monogram lesz feltüntetve)

Hány éves vagy?

Hányadik osztályról van utolsó bizonyítványod?

A szüleiddel laksz?/intézetis vagy?

Ha nem, akkor kivel?

Dolgoznak?

Ha nem, mit csinálnak?

Vannak testvéreid?

Járnak iskolába, óvodába?

Milyen házban, lakásban élsz?

Vannak barátaid?

Mivel töltöd a szabadidődet?

Tudsz-e róla, hogy valaki a családoból volt-e már börtönben?/kik, hányan?

Szakellátásban élő fiatalokra vonatkozó kérdések

Honnan kerültél be?

Nevelőszülő, gyermekotthon, lakásotthon,

Mesélj egy kicsit az ottani életről.

Van-e szigor,

Mik azok a dolgok, amiket szerettél?

Miért

Mik azok a dolgok, amiket nem?

Miért?

Mennyi időt töltöttél ott?

Voltak ott barátaid?

Milyen az időbeosztás ott?

Mik a kötelező programok?

Milyen szabad foglalkozások vannak ott?

Voltál szökésben?

Volt olyan nevelőd akivel jó kapcsolatod volt?

A javító intézeti nevelés feltérképezése

Hány évesen kerültél ide?

Mennyi ideig kell itt maradnod?

Ez az első alkalom, hogy itt vagy?

Voltál ezelőtt hasonló vagy más helyen esetleg , letartóztatásban?

Ha újra kezdhetnéd mit csinálnál másképp, hogy ne kerülj ide?

Vannak olyan programok (akár tanítás) amit hasznosnak érzel?

Mik azok?

Miért?

Vannak itt barátaid?

Mik azok a dolgok, amik nehézséget okoznak neked itt?

Miért?

Van olyan nevelő akivel szorosabb kapcsolatot alakítottál ki?

Kipróbáltál-e már bármiféle drogot?

Jövőbeli tervek feltérképezése

Ha kikerülsz innen, mit szeretnél csinálni?

Iskola/munka?

Mik az elképzeléseid, ha kikerülsz innen az életed további részéről?

Van-e olyan dolog az itt léted során, ami megváltoztatta, a véleményed bármiről?

Vannak olyan dolgok, amik hasznosak lehetnek neked ha kikerülsz innen?

Mik azok?

Miért?

Van hová menned innen?

Kik fognak várni mikor hazamész?

Kik lesznek a segítségedre?

Tudod, hogy ki az a pártfogó és miben tud majd neked segíteni?

Korábban volt-e már pártfogód?

2. Melléklet: Munkatársakkal kapcsolatos interjú vázlata

Milyen végzettsége van?

Hol végzett?

Mióta dolgozik itt?

Milyen munkakörben dolgozik itt?

Mi hozta ide?

Mit kell itt pontosan csinálnia?

A szakember munkáját akadályozó tényezők

A szakember munkáját segítő tényezők

Motivációbeli nehézségek

Mit tapasztal? Mennyire viszi a fiatalokat az intézkedés negatív vagy pozitív irányba?

Kapcsolat kialakításában mik a nehézségek?

Kérnek-e segítséget a fiatalok?

Van információja a kikerültekről?

Hogy látja, mik azok a dolgok, amik nem jól működnek?

Min lehetne változtatni?

Hogyan?

Mit javasolna a felvetett problémákra?

Egész rendszerbeli vagy a saját munkaköréhez kapcsolódóan?

Felhasznált Irodalmak:

- 1) B. Aczél Anna (2000): *Előzetes letartóztatás javítóintézeti körülmények között*, Kriminológiai társaság, Kriminológiai közlemények 58 20-29.o.
- 2) Bagdy Emőke (1986): *Családi szocializáció és személyiség zavarok* Budapest, Tankönyv kiadó
- 3) Belovics Ervin, Geller Balázs, Nagy Ferenc, Tóth Mihály (2012): *Büntetőjog I. Általános rész* Budapest, HVG Orac Lap-és Könyvkiadó Kft. 244.o.
- 4) Belovics Ervin, Vókó György (2014): *A Büntetés-végrehajtási törvény magyarázata* Budapest, HVG Orac Lap-és Könyvkiadó Kft.
- 5) Bogár Péter, Margitán Éva, Vaskúti András (2005): *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban* Budapest, KJK Kerszöv.
- 6) Bolyki Orsolya, Sári Eszter (2005): *A fiatalkorú elkövetők gyermekkorából az elkövetővé válás előzményei* Budapest, OKRI, Kriminológiai Tanulmányok 42. 327-352.o.
- 7) Czenczer Orsolya (2008): *Az oktatás, mint reszocializációs eszköz a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében* Börtönügyi szemle 3.sz. 1-12.o.
- 8) Czenczer Orsolya (2014): *Fiatalkorúak az új BV. Kódexben: Gondolatok az elítélt fiatalkorúak helyzetéről az új büntetés-végrehajtási törvény kapcsán* In: Hack Péter, Koósneh Mohácsi Barbara (szerk) *Emberök öröke: Tanulmányok Lörincz József tiszteletére* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó 171-178.o.
- 9) Czenczer Orsolya (2008): *Fiatalkorúak reszocializációs nevelése a szabadságvesztés büntetés alatt* Budapest, PHD Disszertáció
- 10) Czenczer Orsolya (2009): *Külföldi minták-honi tennivalók a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában*, Börtönügyi szemle 1.sz. 1-10.o.
- 11) Czenczer Orsolya (2014): *Veszélyes fiatalok vagy fiatalok veszélyben?* Budapest, NKE
- 12) Csemáné Váradi Erika (2013): *A gyermek-és fiatalkorú bűnözés alapkérdései* Miskolc, Tanulmányok a bűnügyi tudományok köréből.
- 13) Gyurkó Szilvia (2008): *A büntethetőség alsó korhatára, valamint a gyermek-és fiatalkorú elkövetőkkel szemben alkalmazott jogkövetkezmények körüli dilemmák* Budapest, OKI Kriminológiai Tanulmányok 45.
- 14) Hatvani Erzsébet (2006): *A Pártfogó Felügyelői Szolgálat és a bűnelkövetők társadalmi reintegrációja* Börtönügyi szemle 1.sz. 27-32.o.

- 15) Hatvani Erzsébet, Hazai Vera, Virág tünde (2012): *Lépés-váltás Fiatalakoriak reintegrációs programja TÁMOP 56.1.A11/3-2011-0004* Budapest, Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetsége (FICE) Magyarországi Egyesülete
- 16) Hegedűs Judit (2010): *Gyermekek sorsok, életutak a javítóintézeti világból* Budapest, Gondolat kiadó
- 17) Igaz Barbara, Kenese Attila (2014): *A gyermekbűnözők, avagy a büntethetőségi korhatár kérdései* Jogi Fórum publikáció 7.sz.
- 18) Kerecsi Klára (2006): *A fiatalakoriak igazságszolgáltatásának hatékonysága: A fiatalakori elítéltek után követéses visszaesési vizsgálata c. kutatás* Budapest, OKI
- 19) Ligeti Katalin (2006/2): *A fiatalakoriak büntető igazságszolgáltatási törvények koncepciója* Büntetőjogi kodifikáció .
- 20) Lőrincz József (1998): *A fiatalakoriak büntetés-végrehajtása* Vác, DUNA-MIX Nyomda
- 21) Medveczky Rita (2008): *Helyzetkép a javítóintézetekben folyó utógondozás gyakorlatáról* 1. Kapocs 4.sz. 48-56.o.
- 22) Medveczky Rita (2008): *Helyzetkép a javítóintézetekben folyó utógondozás gyakorlatáról* 2. Kapocs 5.sz. 40-55.o.
- 23) Volentics Anna (1999): *Gyermekevédelem és reszocializáció* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó 78.o.
- 24) Wagner János (2008): *A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon* Budapest, Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Országos Bűnmegelőzési bizottság.

Jogforrások:

1. 40/33-as ENSZ Közgyűlési határozat, „Pekingi Szabályok”, 1985.
2. 1/2015 (1.14.) EMMI rendelet - Ajavítóintézetek rendtartásáról
3. 8/2013 (VI.29.) KIM r. a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről;
4. 1878. évi V. törvény, Csemegi-kódex
5. 1908. évi XXXVI. Törvénycikk
6. 1913 évi VII. Törvény IV. Fejezet
7. 1991. évi XLIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
8. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
9. 2006. évi CXXIII. törvény a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről;
10. 2012. évi C. tv. a Büntető Törvénykönyvről (Btk.);
11. 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról;
12. 2017. évi XC.tv. a büntetőeljárásról (Be.);
13. BV Kódex 164 § (1) bek

Felhasznált intézményi dokumentumok:

- 1) Alapító okirat
<http://www.dji.hu/>
- 2) Az utógondozói elhelyezés szabályzata
http://www.dji.hu/Szakmai_tev/Szabalyzatok/5_Az_utogondozoi_elhelyezes_Szabalyzata.pdf
- 3) Fegyelmi eljárás szabályzata
http://www.dji.hu/Szakmai_tev/Szabalyzatok/6_Fegyelmi_eljaras_szabalyai.pdf
- 4) Szakmai program
http://www.dji.hu/Szakmai_tev/dokumentum/SZAKMAI_PROGRAM_2018.pdff
- 5) Szervezeti és működési szabályzat
<http://www.dji.hu/>